

Lénárd Ödön

Só. Keresztény magatartás

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Lénárd Ödön

Só. Keresztény magatartás

A mai keresztény egyéni gondjai

„Ti vagytok a föld sója...” (Mt 5,13)

Bár a háromrészes SÓ és MÉCS nem került szokványosan és előzetesen az egyházi illetékesek véleményezése elé, az író minden állítását abban a jóhiszemben fogalmazta meg, hogy azok teljesen megegyeznek a Római Katolikus Anyaszentegyház tanításával, és nem is esetlegesen, hanem tudatosan. Ha valahol ebben tévedett volna, azt mindig kész revideálni.

Szerkesztette: Arató László

Borító: Sr. M. Veronika O. Cist.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv második kiadásának elektronikus változata. A könyv második kiadása 1994-ben jelent meg a Márton Áron Kiadó gondozásában, az ISBN 963 7947 67 1 azonosítóval. (Az első, szamizdat kiadás 1981-ben jelent meg.) Az elektronikus változat Arató László, a Márton Áron Kiadó igazgatójának engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Márton Áron Kiadó tulajdonában van.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
Só: a mai keresztény és sorsa	8
Hivatásunk: só és mécs	8
Vértanúk és szakadárok	8
Vallomás	8
Mi, keresztények... ..	8
A hitet megőrizni	9
A feladat általános.....	9
Az élet igazi íze.....	9
Só: hit és teológia.....	11
Ami változatlan: a hitünk.....	11
Ami változik: a pasztorális.....	11
A szisztematikus teológia	11
Biblikus (vagy történeti) teológia	11
„Relatív” kinyilatkoztatás	12
Relatív ember.....	12
Relatív történelem.....	12
Objektív a relatívban.....	13
Az egocentrizmus nem történetiszemlélet	13
A két szemlélet kiegészíti egymást	13
Só: immanencia és transzcendencia.....	15
Létünk kettős gyökere:.....	15
Az immanencia	15
A transzcendencia	15
Feszültségük.....	15
Nem kisarkítani – kiegyensúlyozni.....	15
A megváltás természetfeletti irányú.....	16
A szerzetesség ellen?	17
Intézmény vagy lélek?	17
Lélek vagy hangulat?	18
A világ csak híd... ..	18
A természetfeletti nem eszköz	18
Teológiai divatok	19
Divatos teológusok.....	19
Teológia vagy ösztönösség?	20
Só: egyén és közösség.....	21
Szerves egységük	21
Történeti feszültségük	21
Visszaélés a történetiséggel	21
Átfogó történelemszemlélet hiánya	22
Feszültség a teológiai kiindulásban	22
Az Evangélium krisztusi eseményekből indul ki.....	22
A mai ember viszont „vele született” jogaiból indul ki.....	23
Teológiából antropológia	23

Ekkleziológia vagy antropológia?.....	24
A gondolkodó ész visszaélései.....	24
Minden tévedés alapja az egocentrizmus.....	26
Bizonytalanná lesz a végső értékek rendje is.....	27
A közösség ideigvaló!.....	27
Cél: a lélek megszentelése.....	27
Jog és közösség.....	27
Közösségi fegyelem.....	28
Ki hív a hivatásban?.....	30
Közösségi fegyelmetlenségek.....	30
Minden megoldható?.....	31
A só: élet és életképtelenség.....	32
Az élet: fajfenntartás.....	32
A nevelés: hűség és alkalmazkodás.....	32
Az egocentrizmus típusos fajtái a nevelésben.....	32
Majd döntse el maga... ..	33
Majd én megtérítem!.....	33
Elbizonytalanodás.....	33
„...mint a pásztor nélküli juhok” (Mt 9,36).....	34
Krisztus-formálás.....	35
Ez identitás?.....	35
Sótlan a föld... ..	35
Só: sors és végzet.....	37
Megmaradni sónak!.....	37
Ökumené.....	37
Pluralizmus.....	37
Elit vagy tömeg?.....	38
Áttekintési nehézségek.....	38
De ameddig a kezem elér... ..	38
Só: ember és Isten.....	40
Gondolkodásunkban összefüggenek.....	40
A selejtünket a másik fázisnak!.....	40
Hová lettél büntudat?.....	40
Az ember végső modellje.....	40
A szerzőről.....	42

Bevezetés

A magyar társadalomnak az elmúlt évtizedeket tudatosan végigélt tagjai jól ismerik ezt a kifejezést: „szamizdat”. Azokat a hol gépelt, hol bármilyen primitív technikával előállított irományokat értették alatta, amelyek *kézről kézre adva*, vagy névtelen röpcédulákként elszórva, fejeztek ki egy olyan szellemiséget, ami a társadalmat valójában érdekelte a nívótlanul mechanikus, ugyanakkor azonban tonnaszámra nyomtatott párdumák helyett. Egy-egy közéleti kemény mag tervszerűen és tudatosan termelte és „terítette” ezeket, mások magányos búsongók hirtelen felindulásuknak köszönhatték létüket. Ezekről mindenki tudott, ha másból nem, a pártsajtó időnkénti felhördüléseiből. Átfogó feldolgozásuk még a jövő historikusaira vár.

A széles társadalom azonban szinte mit sem tud a „keresztény” szamizdatokról. Ma se nagyon esik szó róluk, hisz ezek, az előzőkkel szemben, mindig is a csöndes belső életet, és nem a közéleti érvényesülést szolgálták. És ha az előzőkkel nem állt ki senki sem az utcasarkokra, ezekkel még kevésbé. Ha kíváncsiak vagyunk rájuk, legkönnyebben az *egyházi koncepciók perek* anyagában bukkanhatunk a nyomukra. A velünk kapcsolatos házkutatási és lefoglalási jegyzőkönyvek kiemelkedő, nemegyszer kizárólagos bűnügyi anyagát képezik. Az eljáró szervek zsargonjában: a „gépelmények”, és a „brosúrák”. Fegyvereket csak szájalásból kerestek nálunk, komolyan nem. De a broszúrák! Minden látóköribe került kereszténynél valójában csak ezt keresték, és nem nyugodtak meg, míg ilyesmit nem találtak. Aki olvassa a házkutatási jegyzőkönyveket, szélesen derülhet azon, hogy mikkel is akartuk mi „az államrendet felborítani”! Mert bő gyűjteményét találhatja meg a pápai enciklikáknak, a szociálisoktól a szüzességről szólóig. Nyugati egyháznagyok körleveleit, mint a francia Suhard, Feltin vagy a belga Suenens bíborosokéit. De nem kevésbé üldözöttek voltak a keletnémet püspöki kar írásai, melyek hiába voltak a „szocialista blokkon belül”, még mindig sokkal többet lehetett tanulni belőlük, mint a hazai termékekből. És épp ezért nem voltak itthon kívánatosak! Ide tartoztak a nemzetközileg ismert munkáspapok, *Godin* és *Perrin* abbék naplói és írásai, vagy a Nobel-díjas orvos, *Carrel* Lourdes-i utazása, melyben megtérését írja le, *Fabbri*: Jézus pere című darabja, és megtölthetnénk még egy oldalt a címeikkel. Ezek rendszerint egy-egy körben születtek, azon belül mozogtak, majd lassan átszivárogtak a szomszédosokhoz, s hosszú idő múltán a legtöbbjük beborította az ország egész területét.

Csak aki benne élt ebben a sodorban, tudja, hogy milyen veritékes áldozattal születtek meg mindezek. A háborút átvészelt régi, vagy legfeljebb Erika minőségű újabb írógépeken, legfeljebb nyolc példányban egyszerre, ha sikerült megfelelő mennyiségű indigót és „kalappapírt” felhajtani, amit szintén csak több helyről, kis tételekben lehetett beszerezni, hogy feltűnést ne keltsen vele az ember. Idős apácák és otthonukhoz kötött nagymamák évtizedeken áthúzódó rabszolgái, senki által nem honorált, áldozatos munkájával készült füzetek garmadája, amiket csak úgy lehetett olvasni, ha az ember egy tiszta fehér lapot tett a két gépelt lap közé, hogy az áttetsző sorok egymást ne zavarják. Nekem annak idején is a római keresztényüldözések dolgai jutottak hasonlóként eszembe, amikor a láncravert keresztény rabok Szicília kőbányaiban fejtették a követ. A dolog természetéhez tartozik, hogy mivel ezek lélekből születtek, és nem valami tudatos, tervezett és szervezett közéleti tevékenységből, még ma is alig van áttekintése az egész fölött még annak is, aki annak idején és belülről ismerte a témát. A historikusokra ezért még sokkal nagyobb munka vár ezen, mint a fenti politikai területen.

Az az írás, ami ez után a fejezet után következik, ebbe a műfajba tartozik. Egész természetével is. Az írója nem tervezte el, nem akarta megírni, nem volt vele semmi

szándéka. Mindössze mikor „utoljára hazajött”, 1977-ben, és beállt korábbi lelkiigazgató, lelkipásztor, csoportmunkát végző tevékenységébe, szembetalálkozott akkori társadalmunk belső szükségleteivel. Mondta, amit tudott és szükségesnek tartott. És a fiatalok vagy idősebbek kérdezték tőle, ami bántotta a belső világukat. Képességei, lehetőségei szerint felelt rájuk. Ez az anyag aztán szinte magától állt össze ezzé az egységes egésszé, mert az alapja is egy meghatározott pszichikai egység: egy, a XX. század kommunizmusában üldözött, európai keresztény társadalom lelkének diagnózisa és terápiája. Ebben a formájában azért történelmi adalék, dokumentum és forrásmunka is akkori mi magunk belső világának a megrajzolásához.

Már csak ezért sem változtattam a könyv szövegén. Meghagytam olyannak, amilyenként megszülettek az egyes részek akkor, ahogyan az évszámok jelzik, és ahogyan azóta mindmáig szóltak azokhoz, akik szóbaálltak velük. Ez tanúságot tesz arról is, hogy mikor, miről és hogyan lehetett és kellett beszélnünk az elmúlt időkben és a „*hallgató Egyházban*”. Sajnálatos, hogy a mondottakból mindmáig szinte semmi sem avult el, a rendkívüli történelmi állapot valahogyan még mindig tart.

Az már inkább érthető, hogy azóta újabb kérdések is merültek fel szellemi láthatárunk szélein. Tudok róluk, ujjheggyel érzékelem őket, de nem akartam, akár valami függelékszerűséggel sem, megbontani az itt jelentkező mondanivaló már korábban rögzült, és mindmáig aktuális kereteit. Ez azonban nem jelenti azok tagadását vagy bagatellizálását, csak éppen ez a szellemi magatartás tőlük függetlenül is élt és él.

Szeretném azután hangsúlyozni a szövegnek egy sajátos aspektusát, ami manapság még lényegesebbnek tűnik, mint megírása idején. A második világháború problémáival kapcsolatosan sokféle témában és oldalról hangzott el az a megállapítás, hogy a keresztények elvileg bármennyire szemben is álltak a náciizmussal, majd a kommunizmussal, magában az ellenállásban nem sok vizet zavartak. Ez az értetlenség, épp úgy, mint korunk annyi vitája, valójában a fogalmak tisztázatlanságára megy vissza. A nem-keresztény politikai gondolkodásban az ellenállás jelenti pl. a Gömbös-szobor felrobbantását, a Városi Színházban tartott nyilas gyűlés szétugrasztását, Hitler-ellenes merényletet, partizán akciókat, röpcédulázást stb., ami mind az ellenfél bomlasztását célozza. Vettek részt keresztények ilyesféle akciókban is, de az ilyesmi nálunk valóban nem volt típusos. Mert *a sajátosan keresztény ellenállás fogalma is más*, mint a szokványosan politikai indításúaké. A keresztény ellenállás vallási, erkölcsi, világnézeti jellegű, és így az előbbivel szemben pozitív irányú. *A politikai ellenállás ártani akar az ellenfélnek. Viszont a keresztény ellenállás* abban áll, hogy minden *tilalom és üldözés ellenére*, kerülő úton, titokban, adott lehetőségei közt, de *továbbra is teszi, amit nem szabadna tennie: pozitíve építi a kereszténységet*, nem törődve a kockázatokkal. Bár egyébként lehet vitatkozni is, és van értelme a nézetek egybevetésének, csak éppen emberi körülmények között és nem az üldöztetés idején. Ilyenkor az ellenállás a magunk tudatos, *belső erősítését* jelenti, egy olyan társadalomban, melynek szellemi baciussait mindnyájan a levegővel együtt szívjuk be. *A mi ellenállási feladatunk tehát nem az ellenfél állásainak megrohamozása, hanem a tisztázások révén saját frontvonalaink belső erősítése.* Ezért a Só és Mécs annak idején sem támadott senkit, és tudatosan nem vitatkozott senkivel. Csak hazabeszélt. Ezt azonban tudatosan tette. Számolt vele, hogy mi mindent hallhatnak a keresztények is korunk perzsavásárában, és fel akarta készíteni őket mindenek tudatos elhárítására. Az idők változásaival ez ma is alig változott. Világosságot ma is azért gyűjtanak a keresztények, hogy világítson a ház minden lakójának (Mt 5,15), nem hogy csóvát dobjanak a szomszédra, bármilyen legyen is az. Van elég dolgunk önmagunkkal is. Ez nem jelenti mások semmibe vételét, sem az elzárkózást tőlük, hiszen felkészülésünk rájuk való tekintettel *is* történik. Számoljanak a magatartásunkkal, ne értsék félre, nincs benne gőg, tehetetlenség, félelem, lenézés. Csak ez látszott időszerűnek és alkalmasnak másfél évtizeddel ezelőtt, és ma is ez látszik annak. Pusztán a magunk háza előtt akarunk söpörni!

Éretlen és járatlan emberek (vagy rosszindulatúak) erre nemegyszer azt is mondták, hogy ez mégiscsak kényelmes és kockázatmentes megközelítése volt a helyzetnek. Erre a naivitásra csak azt felelhetem, hogy a kommunisták által *meggyilkolt katolikus papjaink* már ma dokumentált száma: 165, ami a kutatások befejezéséig valószínűleg jóval meg fogja haladni a kettőszázat. (Dr. Szántó Konrád: *A meggyilkolt katolikus papok kálváriája*, Mécses Kiadó, 1991. 5. old.) – A másik oldalról: ezeknek a soroknak az írója három különböző eljárással kapott összesen 21 és fél évnyi ítéletet, amit az akkori jogszabályok szerint összevontak 19 évbe, amiből 18 és felet ténylegesen le is töltött. Hasonló sorsú százakkal együtt, akik számára megítélt évek viszont ezekre nyúltak. És akkor ezeknek a letöltött éveknél a minőségéről még nem is beszéltünk. A valóságban így nézett ki az a bizonyos kényelem és kockázatmentesség!

A könyv szövege minden bizonnyal nem busz-olvasmány. *A tömör fogalmazás* az annak idején való gépelési kényszer munkai igényességére is megy vissza, de korunk szellemi nívójának következménye is. A számítógépek tankönyveinek a súlyát mindenki természetesnek veszi. Bocsássuk meg akkor az Isten Országának igényességét is!

És ha valaki egy-egy problémát ma már talán túlhaladottnak tekint is, ez egyáltalán nem áll azokra a *módszerekre* vonatkozólag, ahogyan ezeket a problémákat kezelték akkor is, és kezelik ma is. Ezért nem haszontalan egy meghaladottnak vélt probléma körüli tüsténkedéseknek gondolati végigkísérése ma sem. Ilyen esetben akárhányszor azt is érzékeltetni lehet, hogyha valahol rendszerváltás és szereplőváltás történt is, ez egyáltalán nem jelenti még maguknak a szerepeknek a váltását is!

A társadalom korábban az Egyháztól kapta egész emberi, szellemi, erkölcsi világszemléletének fundamentumát és kereteit. Lehet, hogy valaki lázadt ennek egyik vagy másik része ellen, elkente, letagadta, behunyta a szemét előtte, mindez azonban csupán az Egyház által képviselt *keretekre* vonatkozóan történt. Ma a társadalom nagyjának egyházát, a *kommunikációs eszközök* jelentik. Önálló szellemi tartás, és tudatosan kialakított magatartási koordináta-rendszer nélkül, mértéktelen passzivitással és kritikátlan nyitottsággal adják át magukat az emberek az önmagukban sokszor igencsak szerény erkölcsi és szellemi igényekkel rendelkező tömegfórumoknak, amelyek – az Egyházzal ellentétben – semmi magasztos erő kifejezést nem kívánnak tőlük, sőt hajlandók még ki is szolgálni nézőik kívánó és haragvó ösztönvilágát. Arról nem is szólva, hogy egész létük egy technikai, közvetítő szerepre utalná őket, aminek semmi köze sincs ahhoz az erkölcsi-szellemi, irányító góchoz, amit maguk vindikálnának maguknak. Erőszakos öntudatuk és társadalmunk puhasága révén oly mértékben jelentik napjaink egyházát, amennyire az Egyház sohasem volt az!

Ez az írás ennek épp úgy tudatában van, mint a saját világnézeti irodalmunk, akár nyugati, akár hazai gyökerekre támaszkodó, hol ösztönös, hol érzelmi hangulatú elkenéseinek. Mert a szabadság nemcsak a virágok szabadsága, a gyomoké is!

Az egész a Só és Mécs címet viseli. Ebből az elsőt tartja az olvasó a kezében, a Só címűt. Ez a keresztény magatartás egyéni vonatkozásairól beszél, nyilván csak a maga szemléleti keretein belül. A második rész a Mécs. Ez ugyanígy néz szembe a mai keresztény magatartás közösségi vonatkozásainak problémavilágával. A harmadik rész címe egyezik a munka egészének a címével: Só és Mécs. Ez azt a keresztény lelkületet járná körül, amiből az első két részben leírt pozitív magatartási formák egyszerűen és természetesen következnek és ki is hajtanak, míg enélkül ugyanazok legfeljebb csak taktikai fogásoknak, lényegében evilági célokra törekvő farizeizmusnak bizonyulnak. Ez a két rész külön-külön is lényegesen terjedelmesebb az elsőnél, amik nélkül azonban az első önmagában torz és csonka maradna. A kiadó a maga lehetőségei szerint próbálja majd azokat is eljuttatni az olvasóhoz.

Lénárd Ödön

Só: a mai keresztény és sorsa

Hivatásunk: só és mécs

Elvonult a fejünk felett két világháború, minden párját ritkító külső és belső rombolásával. Átéltük a II. Vatikáni Zsinatot, és felcsendülhetett bennünk a Jelenések könyvéből (22,11): „Aki gonoszat tesz, tegye továbbra is, aki tisztátalan, csak tisztátalankodjék, de *aki igaz, legyen még igazabb*, és aki szent, legyen még szentebb.” Tudjuk, hogy a föld sója és a világ világossága kell hogy legyünk (Mt 5,13-14), ahogy az Egyház is hitvallásaiban mécsesként fordul szembe minden korok kérdéseivel és zűrzavaraival.

Vértanúk és szakadárok

Korunk a vértanúk és szakadárok kora. A római birodalom nyers erőszaka, kamaszkorukat levető népek forradalmi, egzotikus földek emberevői a múltban együttesen nem ontottak annyi hűséges keresztény vért, mint az emberi jogokat szünet nélkül hangoztató, s magát kulturáltnak tartó jelenünk.

És történetileg épp ilyen egyedülálló jelenség azoknak az egyéneknek és csoportoknak óriási száma, akik nem is mindig rosszindulatúan – de mindig fegyelmezetlenül –, magukat kereszténynek, sokszor az igazi kereszténynek mondva, az Evangéliumra, vagy az Egyház megnyilatkozásaira hivatkozva az azokból önkényesen kiemelt morzsákkal csak önállítástukat támasztják alá.

Vallomás

Ilyen körülmények között lehetetlen magunkra is nem vonatkoztatnunk Péter apostol szavait: „Mindig álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységtekről kérdőre von titeket” (1Pt 3,15). Lehetetlen nem éreznünk azt a kötelességet, hogy egyértelműen vallomást tegyünk hitünkről, az Atya, a Krisztus, a Szentlélek, a Szűzanya, és minden szentek előtt, élő, vagy jövőbeli embertestvéreink előtt, kik talán sokat gondolnak rólunk, mert nem ismerik kapott kegyelmeinket, és talán keveset, mert nem ismerik a nehézségeket, amelyekkel szembesültünk.

Mi, keresztények...

Mi keresztények egyszerű emberek vagyunk, különös képességek nélkül, és szokványos emberi gyöngeségekkel, de távol minden szenvedélytől, és mindentől, ami rombolná az Isten és ember világának értékeit.

Ezt a kiegyensúlyozott szellemiséget maga az érték érdekli, sohasem a haszon, ami belőle származik, sem a személy, akihez tapad. Értékes maga a valóság, az igazság, a jóság, a szépség. Nincs jelentősége annak, hogy tegnap, vagy ma találtak-e rá: időtlen és időálló. Belső világunk egészséges idegrendszerrel rezeg együtt a mindenség finom, élő és érzékeny egyensúlyával. Nem topog helyben, de idegen tőle minden szeleburdi szélsőség is. A tárgyi és emberi mindenséget Mennyei Atyja rajta kívül álló objektív világának tartja, aminek határtalanságába a kereső elme örömmel merül el, de nem próbálgatja annak helyébe saját elmeszüleményeit ültetni, és csak szánalom vagy derű fogja el, mikor ilyen kísérletekkel

találkozik. Mert a keresztény lélek tudja, hogy egyedül Atyja Irgalma tartja meg, és csak az emelheti be az Ő örökkévalóságába.

S azt is tudja, hogy szegényes szavaival nem mond semmi újat, csak a maga módján elismétli azt, amit már az első századok keresztényei is elmondtak magukról (lásd: Diognétosz-levél, V–VII.: Vanyó: Apostoli atyák).

A hitet megőrizni

Korunk emberének sorsába beletartozik a fogság, a börtön, a láger is. Az ömlesztett csoportoktól eltekintve, az egyénileg üldözöttek között szerte a földgolyón a legtöbb keresztény. És nem kell hozzá személyes fogság, hogy az elzártság és elnyomottság pszichés tényezőit akár egész generációk is megélik. Az elnyomottság azonban magában hordozza a lelki-szellemi élet sorvadásos jelenségeinek a lehetőségeit is.

- a) lehet, hogy az ember egyszerűen megáll, kiesik a fejlődésből,
- b) a hűség védekező gesztusa következtében betokosodhat, egészen valami kataton merevségig,
- c) megtörténhetik, hogy ezektől félve és előlük menekülve, valamint haladását bizonyítani akarva, a legvadabb szélsőségek valamelyikének esik áldozatul, esetleg többnek is egymásután,
- d) végül minden zártság kialakíthat valami beteges magunkra koncentráltságot. Ez a mi világunkban fékezetlen és kizárólagos prófétai öntudatra vezethet – a fogságos elmezavar orvosilag diagnosztizálható formáiról nem is beszélve.

De nekünk a felsorolt nehézségek között mégis megőrzött hitünkről a só és mécs elkötelezettségének tudatával kell számot adnunk.

A feladat általános

Minden, a kereszténység iránt ellenséges, vagy közönyös társadalmi nyomás, üldözés, vagy elanyagiasodás ugyanezeket a jelenségeket hozza létre, egyéni érzékenységtől függően. A változó külső körülmények között lényegükben a helytállás lehetőségei és csődjei is azonosak. Ezért érdemes közösen végigjárni egy olyan belső utat, amelynek folyamán rohanó árvizekből kimentett hitünket megtisztítjuk, rendbeszedjük, ellenőrizzük és vállaljuk. És szemben a mai „görögök” racionalizmusával és a mai „zsidók” extravaganciáival, csak a megfeszített Krisztus mellett teszünk hitet (1Kor 1,22-24). Ha valami, hát ez a feladat igazán általános!

Az élet igazi íze

Ez a hit adja meg az istengyermekségnek, a megváltottságnak, és szeretettségnek azt a biztos tudatát, amiben már nincs félelem (1Jn 4,18). Ezért – eltekintve a testi, idegi, pszichés sérültektől – a hívő keresztények általában nem szenvednek a korukat jellemző félelmektől, gátlásoktól és kisebbségi érzésektől. Nem a sikerélmény biztosítja nyugodt alvásunkat, és nem az érvényesülési hajsza jellemzi életvitelünket. Mindnyájunk egyforma istengyermeksége alapján a hívő ember jobban hordozza és becsüli a másik ember másságát, mint ahogyan a levegőben szállongó mondvacsinált közhelyek azt sürgetik. A talentumok példabeszéde (Mt 25,14-30) megtanít, hogy Atyánk nem számszerű teljesítményeket vár tőlünk, hanem a kapott kegyelmekkel arányos hűséget. A szőlőmunkásoké pedig (Mt 20,1-16), hogy ezt mindenki felé egyformán, a maga egész Országával viszonyozza. És egymás közt is csak ez az Ő stílusa biztosítja mindenki szeretetteljes megbecsülését a másik által.

Mindezek tudata és vállalása annyi kegyelmi erőt is juttat nekünk, aminek láttán evilág szegény esettjei akárhányszor ugyanúgy faggathatnak, ahogyan Jézus Krisztust is kérdezték, hogy honnan van ilyen ereje (Mt 13,54). Pedig a keresztény nem különleges ember. Nem különleges körülmények közt létrejött különleges eszméit vagy tetteit tárja a világ elé. Nem különlegességektől gazdag az élete, csupán attól az egyszerű evangéliumi sótól, amivel csöndben megízesíti mindennapi kenyerét.

Mindehhez azonban csak az nőtt fel, aki kamaszkorában az élet külső-belső rendjének legalább humanista fegyelmét elsajátította, s felnőtté érve ezt evangéliumivá érlelte át. Ami esetleg korábban elmaradt, azt a felnőtt ember a maga értelmi és akarati erejével viszonylag gyorsan képes behozni. De aki ezt sem végzi el, annak számára reménytelen feladat bármilyen átfogó és természetfeletti irányultságú gondolatsort a maga igazi mondanivalójában felfogni.

De valami még nélkülözhetetlen egy elpuhult világban: hogy az ember minden külső-belső csábításra már az első lépésnél nyugodtan és egyszerűen, de egyszersmind határozottan is tudja mondani az erdélyi mártír-püspök, Márton Áron módján: nu – nem. Mert a mai keresztények nagy része a Mt 5,37-ből az igent megtanulta, de a nem-et...?

Só: hit és teológia

Ami változatlan: a hitünk

Jézus Krisztus ugyanaz ma, tegnap és mindörökre (Zsid 13,8). Az Isten valósága, Országga nem változik, s így lényegében hitünk sem változhat, legfeljebb egyre pontosabban fejezi ki azt a dogmatika.

Ami változik: a pasztorális

Az anyagvilág időbeliségébe ágyazott ember érzékelése, felfogása, gondolkodása, kifejeződése, viszonyai, kérdései és nehézségei viszont az idővel szükségképpen változnak, ezért az ember megközelítésének minden módja – a legtágabb értelmű pasztorális – csak józan változásokkal maradhat hűséges a feladatához. A pasztorális megcsontosodása épp oly értelmetlenség lenne, mint a dogmatika színváltása.

A szisztematikus teológia

Korábban a teológia erősen spekulatív (fundamentális, skolasztikus) jellegű volt. Ez azt jelenti, hogy jórészt filozófiai-teológiai alaptételek továbbfejlesztésével közelített a hit megfogalmazásához. Ezt – ha gondolkodásbeli hibákat nem követ el – máig is teherbíró alapot tekinthetjük. Amikor azonban földi valóságok elirányítására is sor kerül, hiányossággá lehet, hogy a gondolkodási rendszer a kiindulásnál még nincs a később kialakult tudományágak eredményeinek birtokában (pl. pszichológia, archeológia stb.). Ez azonban csak az emberi szellem általános fejlődési ütemére, esetleg a konkrét egyéni munka hiányosságaira vezetendő vissza, de nem a rendszerre magára. És ez a hiányosság is lényegtelen, olyan átfogó, végső kérdések esetében, miket a földi valóság esetleges adatai talán árnyalnak, de alig befolyásolnak. Ilyen például az egyéni lélek részletes helyzete, állapota, testéhez való viszonya a személyes ítélet és az általános végítélet közti időben, amiről napjainkban elég sok fantáziálás folyik. Az újkori emberi jelenség rendkívül gazdag, bonyolult, és ennek következtében sérülékeny is. A spekulatív gondolkodási modell, kizárólagos zárttsággal alkalmazva, ezért is lehet életidegen. A felületes szemlélőben pedig bár téves, de lesújtó képzeteket kelthet, és vonzás helyett riaszthat. Ilyen érzékeny pontok pl. a generációs probléma, a nemek viszonya és általában az elvi és gyakorlati szempontok kapcsolata az egyes kérdések bogozásánál. Mindezek mindig is feszültségek tárgyai voltak. Sérülékenységeink révén azonban ma keményebb az idősebbek stb. merevsége, fájóbb a fiatalabbak stb. tapogatódzása. És jellemző tünete korunk szubjektív jellegű magatartásának, hogy gyorsan hajlandó mindenki az elutasítást a végső gyökerekig: a másik hite megkérdőjelezéséig tágítani.

Biblikus (vagy történeti) teológia

Sokak kezében a biblikus (vagy történeti) teológia az a zászló, amivel a szisztematikus ellen felvonulnak. A történetiség az időbeliséghez kötött ember szellemi bioszférája, aminek megfelelő bevonása nélkül semmiféle emberi dolog lényeg-, és mérethűen nem kezelhető. A Biblia ennek az embernek teológiai vonatkozásairól szóló legátfogóbb forrásanyaga. Páratlan előnye a történeti pillanat eleven közvetlensége az elvont gondolkodás sémajellegével

szemben. De ez a gyöngéje is. A pillanat több vonatkozásban is egyszeri, élő jellege nehezebben nyújt megbízható támaszt az időbeliség más pontjaira, pl. a szemlélő korára vonatkozólag, és még nehezebb rajta keresztül az egyetemes érvényességet megközelíteni. A biblikus (történeti) teológia tehát kockázatosabb, de színesebb utat jár, mely éppúgy jobban felel meg az emberi psziché vagy a tárgyi problémák egyes formáinak, mint a szisztematikus másoknak. Ez magyarázza meg azt is, hogy amilyen mértékben elmélyítheti a lelki életet az egyéni vagy csoportos bibliaolvasás, ha azt higgadt és objektív tanulmányok alapozzák meg, ezek elhanyagolása azonban ugyanolyan mértékben segítheti elő az emberi ösztönösségeknek a Bibliába való visszavetítését, és rajta keresztül való igazolását. S ez nem is újdonság: már a középkorban is közmondást csináltak róla. Egy fizika-tankönyv szisztematikus egymásra épülő tételrendszere száraz, de kikezdehetetlen. Az embernek a Jó és Rossz között Isten felé való botorkálását rögzítő Biblia színesebb, de – akárcsak a hangsúlyok áthelyezésével is, – meghamisítható!

„Relatív” kinyilatkoztatás

Szembe kell néznünk azzal, hogy a teremtmény, az ember időbeli (történeti) valósága hány vonatkozásban „relativizálja” pl. a Bibliát, amit pedig első lépésben hajlandók lennünk minden vonatkozásában az Úristen örök, változhatatlan megnyilatkozásának venni. Pedig Atyánk maga is reálsan tekintetbe veszi reális történetiségünket, amikor számol emberi, vallási fejlődésünk tényeivel, és annak az adott történeti pillanatban elért szintjével. Az alsóbb szintek (pl. Tízparancs) sem tartalmazzak hibát, tévedést, de nem hozzák még a fejlődés során majd sorra kerülő magasabbat (Hegyi beszéd). Ilyen értelemben a kinyilatkoztatás is „relatív”.

Relatív ember

De relatív, tehát időhöz kötött, a kinyilatkoztatást akár a maga teljességében elfogadni és felfogni akaró ember is, mert még készsége sem emelheti ki időbeliségének keretei közül. Korának, helyzetének, egyéni sajátosságainak megfelelően fog fel, ért meg, fogalmaz meg mindent, ha akarja, ha nem. Másként nem is lehet, mert nem bújhat ki szellemi bőréből sem. Nincs olyan időgép, amivel a 2000-ben élő ember áthelyezhetné magát akár az első, akár a negyedik évezredbe.

Relatív történelem

De a legkényesebb a harmadik, a szemlélő időbelisége. A gondolkodás tudományos fegyelmét az emberek általánosan természetesnek tekintik, de ritkán gondolnak arra, hogy ez a képzetük valójában a természettudományos gondolkodásmód fegyelmének felel meg, és kevés köze van az időbeliség problémavilágához. A tudományos történetiszemlélet még gyerekcipőit koptatja, korát évtizedekben számolja, míg természettudományos bátyja évszázadokban. Iskolában, tudományos életben, társadalomban szinte kizárólag csak ezzel lehet találkozni. A teológus, aki ugyanezekben az iskolákban tanult meg gondolkodni, méltán véli úgy, hogyha azt alkalmazza, amit tanult, megtett minden tőle telhetőt és követelhetőt. Ezzel magyarázható, hogy általános szellemi keretei közt elért eredményeit épp oly objektív, általános érvényűnek érzi, mint egy laboratóriumi kísérletet, pedig elődei tételeivel szemben már bőven alkalmazza az időbeli relativitás jegyeit. Kár elutasító fölényrel fordulni a múlt gondolkodói, szemlélete, alkotásai stb. felé, mint pl. a Szentírás hagyományozott szövege, maga a szisztematikus gondolkodási modell, vagy egy Aquinói Szt. Tamás munkája felé, mert ennek a magatartásnak a legközelebbi lépése, hogy a következő generáció is félredobja a

ma megszenvedett eredményeit. Hiszen van pl. aki ma lelkesülten tartja számon teológiai segédtudományként a pszichológiát, de megbotránkozik a korai kereszténységben a hellenizmus nyomain. Pedig csak az *akkori* teológiai gondolkodásnak segédtudományával találkozott. Mindennek van előnye, van hátránya, és abszolút módon kevés kérdés oldható meg, mert az időbeliségben elfoglalt helyétől teljesen senki sem lehet független.

Objektív a relatívban

Meg kell aztán tanulni az időbeliséghez tartozó eredményekből is kiválasztani az átfogóan érvényessé érett tételeket. Az időbeliség minden pontján vannak ilyenek is. Ezekkel lassan egyre szélesedik a legmegbízhatóbbnak tartott információs anyagunk. Ha ezt kétségbevonjuk, akkor végső fokon az emberi megismerés lehetőségét tagadjuk. Aki idáig megy, annak – ha következetes – le kell tennie minden könyvet és ceruzát.

Amellett az időbeliséghez szorosabban kötött eredményrészletek sem elvetendők. Alátámaszthatják, színezhetik, jelentésében elmélyíthetik az objektív részt. Az időbeliség különböző pontjaihoz kötött információk egymással összevetve új módokon is hozhatnak gazdagodást, ha relativitásukat tekintetbe vesszük.

Az egocentrizmus nem történet szemlélet

A történet szemléleti tudományos gondolkodási fegyelemnek azonban nem a természettudományos gondolkodási modell a rákfenéje, ahogyan nemegyszer gondolják. A tárgy természete kíván itt más módszert, de a tudományos fegyelem lényege azonos.

A valódi baj erkölcsi természetű. A gondolkodás egocentrikus fegyelmezetlensége visz zsákutcába, vagyis az, ami az önös-gőgös embernek állandó sajátossága. Ezt amellet korunk az anyagvilágon szerzett uralmával önkéntelenül is tovább erősíti. Legkevésbé talán a természettudományokkal valóban foglalkozó elmékben. De a nem elég alaposan ellenőrzött szakmai öntudatokból könnyen előáll a korlátlan szellemi szuverenitás élménye. Valójában nem ismeri el az emberi korlátoltságot, és ezért képtelen valamire egyszerűen azt mondani: nem tudom! Egyfajta szellemi szélhámossággal megoldást ad a megoldhatatlan kérdésekre is. A természettudományos feleletek fekete-fehér, igen-nem változataiban gondolkodik, nem ismeri az időbeliség színárnyalatait, és nem is tud bánni velük. Alig lehet találkozni náluk olyan hajlékony kifejezésekkel, mint talán, valószínűleg, esetleg, holott ők vádolják merevséggel a szisztematikus gondolkodási modell formáit. Ha valaki ezzel a szemmel nézi egyszer végig pl. a „meghaladott” Schütz Dogmatikát, (a Denzingerről nem is beszélve), el fog csodálkozni, hogy aránylag milyen kevés benne az Egyház részéről feltétlen bizonyosságúnak állított hittétel, míg a tanítások nagyja sokkal szerényebb kapcsolatban áll a megkérdőjelezhetetlenséggel.

A két szemlélet kiegészíti egymást

Végső fokon a két szemléletben kétféle megközelítési mód látható. Egy sántító hasonlattal az anyagvilágon belül a fizikai és a vegyi analízis módszerével lehetne őket párhuzamba állítani. Másféle, önmagában egyik se feltétlen jó vagy rossz, mind a kettőt lehet kitűnően vagy csapnivalóan használni. Egyik sincs kizárólagosan és egyoldalúan valamire rendelve, vagy valahonnan kizárva. De van, amikor inkább az egyik, vagy inkább a másik alkalmas, bár talán legtöbbször kiegészítik egymást, több oldalról közelítve meg ugyanazt a kérdést. Helytelenül és felelőtlenül használva bármelyiket, szép felfordulást lehet okozni.

És nézzünk szembe azzal is, hogy az olyan szisztematikus teológia, amelyik elhanyagolná a Bibliát, egyszerűen nem lenne keresztény. Másrészt az olyan biblikus teológia, ami nem

akarna a Biblián túlmenően valami rendszerezett mondanivalóhoz is eljutni, meg se szólalhatna, hiszen a Biblia tanításai nélküle is adottak. Aki csak aláhúz vagy kiemel, máris rendszerez!

Bármelyik szemléletmód felől is indulok egy téma felé, maga a teológia egésze nem nélkülözheti egyiket sem. Istenkeresésünkhöz pedig méltatlan lenne bármelyikben is a teológiai gondolkodás bűvös bölcsek követ, míg ellenpárjában a bűnbakját látni.

Só: immanencia és transzcendencia

Létünk kettős gyökere:

- a) Krisztus személye, élete, halála, feltámadása, tanítása, az Egyház küldetése és története – tehát objektíve a *dogmatika* (itt történet szemléleti közelítésben);
- b) És mindennek kapcsolata velünk, az emberekkel, a világgal, – tehát a fenti szubjektív vetülete, a *pasztorális*.

Írányultságában az első túlmutat az emberi viszonyokon (*transzcendens*), a másik azok között mozog (*immanens*).

Az immanencia

Az immanencia a földi létben való begyökerezettség. Az immanens vallásosság a földi életet tartja szem előtt, s a vallás feladata az ő szemében, hogy ezt tegye lehető rendezetté és gondtalanná: „...az Úr megparancsolta nekünk, hogy ezeket a törvényeket mind tartsuk meg, s féljük az Urat, a mi Istenünket, *hogy jól menjen a sorunk és életben tartson minket*, ahogy ez máig is van” (MTörv 6,24). Ez az Ószövetség, bizonyos értelemben a *humanizmus*. Rossz, bűn, halál, túlvilág, meggyőződés, lelki élet, hitvallás, – nem tagadja őket, csak elfordul, és lehetőleg nem foglalkozik velük.

A transzcendencia

A transzcendencia a *Hegyi Beszéd*, a Nyolc Boldogság egésze (Mt 5-7), amit ha magyarázok, azért teszem, hogy minél valósabbá tegyem a természetfölöttiséget a magam számára, és nem azért, hogy elkenjem és kimagyarázzam. Kisarkítva: az immanenciában *a földi élet a cél*, és a transzcendencia hasznos eszköz hozzá; a transzcendenciában *Isten Ország a cél*, s a földi élet út és eszköz annak elérésére. A valóságban azonban mindez árnyaltabb, mint ahogyan a gyerekszoba sem egyszerűen csak a felnőtté válás eszköze, hanem maga is része az életnek és nem is jelentéktelen, vagy súlytalan része. Az immanencia sem tudja vallásosságát pusztán eszközként használni földi céljai érdekében, hiszen, ha valamiképpen nem hinne is benne, már vallása sem lenne, tehát nem lenne meg az áhított eszköz. De hogy az *írányultságok* ilyen jellegűek, az bizonyos.

Feszültségük

Ez a bonyolult *ellentmondásosság* nem fejthető le a kereszténységről. Valójában magában a krisztusi tanításban gyökeredzik, mely nem elégszik meg azzal, hogy egy húzó eszményt állítson fel, hanem *küldetést* is jelent az egész világ felé (Mt 28,19-20; Mk 16,15). Mellékesen észre lehet vennünk, hogy Atyánk világának ugyanez a sokszínűsége jelentkezik a Szentháromság, a test és lélek, a kegyelem és szabadakarat vagy akár a fent emlegetett jogos teológiai szemléletek viszonyaiban és feszültségeiben is.

Nem kisarkítani – kiegyensúlyozni

Mindebből világosan következik a feladat: a kérdés kisarkítása nélkül kell a két szemlélet eleven, szerves és dinamikus *egyensúlyát* kialakítani. Nem viszi előbbre a kérdést sem az

egyik, sem a másik kizárólagos állítása. Az egyensúly viszont egyedi megközelítéssel tud reagálni minden szellemi és történelmi helyzetre.

Ezért elfogadhatatlan, mikor egyesek azt állítják, hogy a kereszténység vagy vállalja az aktuális politikai, társadalmi, közfelfogásbeli stb. – tehát konformista (Róm 12,2!) – elkötelezettségeket, vagy reménytelen gettóba szorul.

De éppen úgy az is, ha az emberek Atyja, Megváltója és Megszentelője iránti hűtlenséget szimatolnak már ott is, ahol valaki felelősséggel, de aktív, különleges kockázatot is vállaló részvétellel jár az istennélküli vagy istenkereső lelkek után.

A transzcendencia tehát a létet megjellegző fogalom, az immanencia a cselekvést irányító. Az első ontológiai, a másik funkcionális. Először van a lét, a funkció arra épül. Nem élet az, aminek semmiféle funkciója sincs: az immanenciától sterilen távolmaradó transzcendencia halott vagy halódó képződmény. Viszont minden funkció valaminek a funkciója kell hogy legyen, és szükségképpen gyökere természetének kell benne megnyilvánulnia (Mt 7,17-18), mert ha a funkció nem benső rokonsággal folyik a létből, kapcsolatuk látszólagos vagy tettetett. A helyes kapcsolat azonban sohasem igazolható egyes kiragadott kifejezésekkel vagy tételekkel, hanem csak az *evangéliumi megközelítés* illeszkedő teljességével.

A megváltás természetfeletti irányú

A megváltás műve az egész emberiségre vonatkozik, s ennek a ténynek a transzcenciája már a választott nép vonatkozásában is hosszú, történeti előkészítést igényelt. Elképzelhető, hogy az időbeliség más pontjain is bizonyos emberi, szellemi, társadalmi előfeltételek megléte nélkül a kereszténység begyökerezése nehezen gondolható el. De Krisztussal az *idők teljessége* kezdődött el (Gal 4,4). Ő maga is így élt feladatának: „Hallottátok a régieknek szóló parancsot... én pedig azt mondom nektek...” (Mt 5,21.27.33; stb.). Ma is lehetnek olyan emberi problémák, amelyeknek megoldása előkészíthet a kereszténységre, de mégsem ezek jelentik a kereszténység feladatát, mert azt Krisztus így határozta meg: „...tanítsátok őket (minden népet) mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek” (Mt 28,20).

Ennek megfelelően a keresztény – keresztény lelkiismerete szerint, és kizárólag annak meg is felelő eszközökkel – részt vehet ugyan egy társadalmi rend fenntartásában vagy felváltásában, szellemi irányzatok támogatásában, vagy elutasításában stb., de ezeket nem tüntetheti fel kereszténysége egyenes, kizárólagos és sürgető követelményének, hiszen a krisztusi küldetésben ilyesmiről még annak a kornak megfelelő keretek közt sem esik szó. Mert össze lehet állítani különböző science-fiction-okat arról, hogy a rómaiak kiűzése, a rabszolgák felszabadítása milyen széles perspektívát nyújtott volna az új tanításnak, de számunkra döntő jellegű eligazítás, hogy Krisztus nem ezt az utat választotta!

Az immanencia jogosulatlan felülkerekedését jelenti, ha egy afrikai keresztény csoportnak nem az Evangélium torzításmentes átvétele a főgondja, hanem „négritude”-jük csorbíthatatlan fenntartása. Ez ugyan lehet becsületes emberi cél – de a kereszténységtől függetlenül. A keresztény ókor és a népvándorlás korának népei sem veszítették el egyéniségüket a kereszténység felvételével. Erről a kereszténységről ma azt mondják, hogy a hellenizmus keretei között gondolkodott, és ezt korlátnak is tartják. Dehát a véges teremtmény fogalmilag elválaszthatatlan a korlátoktól, ma legfeljebb *más* korlátoktól. Viszont, hogy a germánságuk ettől a hellenizmustól csorbult volna, ezt ma sem állítják a népvándorlaskor megtérőinek késői utódai! A sámánizmus vagy a „szent tölgyek” kultuszának kivesztét pedig akkor lehetne károsodásnak tartani, ha valaki az egészségügyi kultúra előrehaladását is gátolni akarná, nehogy a kuruzslás nemzeti formái kivesszenek!

Mások „afrikaiságukat” stb. a kereszténység révén behatoló idegen, racionális, európai szellemiségtől féltik. A házasság értelmezésében is ragaszkodnának a maguk pogány gyakorlatához, a házasságkötést megelőző nemi élettől, mint ráneveléstől kezdve addig, hogy a házasság felbonthatatlan fennállását kielégítő termékenységnek kell garantálnia. Ám koránt sincsenek az idegen, racionális, európai szellem behatolásától úgy megriadva, ha ennek nem világnézeti, fegyelmező, hanem ösztönkielégítő vagy uralmi célokra használható megnyilvánulásairól van szó. A tankokat, géppisztolyokat, repülőgépeket már keresik, de a varrógépeket, gyógyszereket, műanyagokat is szívesen veszik, sőt technikai, gazdasági, pénzügyi szervezési formákat is, pedig ezek mind a racionális Európában termettek, s az afrikai kultúrában semmi gyökerük sincsen. Különben a kultúrhistoria régi megállapítása, hogy a különböző faji, nemzetiségi stb. szellemiségeknek nem egymás értékes különbözőségeitől kell tartaniuk. Nem Beethoven rombolja a magyar népi hangkultúrát! Annál inkább tarthat minden szellemiség a saját és szomszédai giccseitől, deformáltságaitól, dekadenciájától, pl. az agresszív, szexuális stb. ösztönöket irreális és romboló módon izgalmi állapotban tartó tv, pornókép, mozi stb. üzemtől. Ezeknek sincsenek helyi gyökereik a harmadik világban, de csodálatosképpen akár tömeges áradásuktól sem félti senki az érintett népek egyéniségét!

A szerzetesség ellen?

A szt. benedeki mű 1500 éves évfordulója is alkalmat ad arra, hogy ugyanennek a gyökérnek közelebbi megnyilvánulásait is figyelembe vegyük.

Az előrenyomuló napóleoni seregek annak idején szinte maradék nélkül felszámolták a Regula szerint élő kolostorokat, melyek pedig az európai művelődés bázisát is képezték. Az azóta eltelt másfél évszázad kereszténysége újra megteremtett a világon kb. 1000 ilyen férfi s női kolostort, kb. 40000 mindkét nembeli szerzetessel. S ez már nem a középkori királyok és más nagyurak bőkezű adományaiból jött létre, hanem egyszerű, de bensőséges keresztények szívós, kemény munkájából. De hány keresztény nézi ezt ma is a napóleoni csapatok idegenkedésével. Mert hisz így értékes munkaerők vonódnak ki a mozgalmi, szociális, iskolai vagy kórházi munkákból. Magánbeszélgetésekben, vagy gyóntatásban, sokszor még papok is lenéznek, meghaladottként kezelik ezt az életformát, és annak irányt adó fogalmait. A szegénységben csak szociális feladatot látnak, az engedelmisségben a demokrácia ellenlábását, a csönd unalmas, s az imában a tömeghangulatot keresik. Pedig ennek az életnek a kiindulása az 1Jn 2,16, a szegénységet Mt 5,3 vagy 5,19-21-ből tanulták, az engedelmisséget Krisztustól (Fil 2,8), s napjaik részleteit a keresztények életének Krisztusig húzódó tapasztalataiból. A különböző társadalmi rendszerek, a harmadik világ s az Észak–Dél párbeszédének, valamint a gyakorlati élet egyéb világproblémáinak megoldatlanságai mögött, mások mellett, épp ennek a levegőnek a hiánya is érezhető.

Intézmény vagy lélek?

Ebben a magatartásban valószínűleg szerepet kap a mai ember általános ódzkodása minden intézményességtől. Akárhány keresztényben ez még bizonyos mérvű egyházellenességet is jelent. Persze mint minden intézményben, az Egyházban is, emberek vannak, s így mindig vannak bennük csődök is. Dehát gondolkodás nélkül felszállunk a vonatra is, pedig hány vasúti szerencsétlenségről tudunk. Az élet biztonsága keresésének a címén nem lehet kihúzódni magából az életből. Az intézmény veszedelme, hogy az élet elapadásával üres csigahéjjá válik. De az életképes csíra mindig felépíti a maga intézmény-héját is, mert a lélek meg is akarja védeni magát. Hisz ha egyoldalúan a féktelen szabadsághoz és a keret nélküli lelkesedéshez kötné magát – *szétfolynék*. Ezt meg kell tenni, s

azt nem szabad elhagyni (Mt 23,23). Az ember könyöröghet a maga részéről az Atyja színe előtt valamelyik sántikáló intézményért, erői és helyzete szerint próbálhatja besegíteni és támogatni is, és amivel egyebet már nem tud csinálni, azt nyögve, fájva hordozza a keresztút buktatóin, de ledobni, elvonatkozni tőle nem lehet. Az emberélet közösségi oldala teszi lehetetlenné. Krisztus is felkiált: „Hitetlen és romlott nemzedék! Meddig kell még veletek maradnom? Meddig tűrjelek titeket? (Mt 17,17) – De tűr és marad!

Az *egocentrizmus* másik logikai bakugrája, amit napjainkban és soraink között is megfogalmaznak a korábbi kötelezettségeikhez hűtlenné válók: egészségesen felnevelődni intézményben kell, de aztán az ember leveti a kereteket és a maga lábára áll. Az intézményesség azonban nem átmeneti vonás, hanem az ember levethetetlen és kinőhetetlen *közösségiségében* gyökeredzik. Az emberi esendőségnek az intézmény is részese, ezért újra meg újra *reformra* is szorul. S van, amikor az elégedetlen is ráébredhet önmaga megreformálásának szükségességére. De ha az intézményből való kinövés a természetes, akkor azokat kik neveljük, akik erre még nem értek meg? Mi címen lehetne elvárni bárkitől is, hogy önmaga ellen maradjon az intézményen belül, hogy másokat kineveljen onnan!?

Lélek vagy hangulat?

És ha még mélyebbre ásunk ezen a ponton, az egész vallási magatartás egyik vízváltójához jutunk. Keresztény felfogás szerint az ember részéről a vallás lényegében az *Istennel való személyes kapcsolat*. Ez azonban nem azonos az érzelem és hangulat egyéni vagy társas kifejezésével. Az Istennek is lehetnek igényei, hogy milyen módon és keretekben érintkezzem vele. Ez talán némiképp *másmilyen* lesz, mint az emberek által igényelt keretek, de értelmes és körülhatárolható, mint az emberi érintkezések elfogadott normái is. A hangulat-vallásosság egyik formája, a divatos keleti módszerek használata. Van, akiben ez, az ökumenikus gondolat torzulására is támaszkodik (74. oldal), de legjobb esetben is a természetes ember tapogatózó tudását kapja cserébe a keresztény lelki élet bensőséges kegyelmeiért. De a lelki élmények (pl. a „Lélek keresztisége” elnyerésének) hajszolása is csak emberi dolog, mert a vallásnak mégis mindig Isten a főszereplője és nem – az akár jószándékú – emberi akarat!

A világ csak híd...

Talán közelebb jutunk mindezen dolgok megértéséhez, ha figyelünk rá, hogy a *transzcendencia* jelenti az ember egyetlen, természetfeletti, végső célját, az ahhoz vezető úttal. Az immanencia: a napi részlet-utak és célok, amik realizálhatják a transzcendenciát, de el is homályosíthatják. A helyes magatartás: a világ csak *híd*, menj át rajta, de ne építsd rá a házat! S az ember kétféleképp lehet irreális: ha semmi közösséget nem vállal vele (át se megy rajta), vagy ha azon akar berendezkedni.

A természetfeletti nem eszköz

Tévedés az is, ha immanens eszközökkel közvetlenül akarunk megvalósítani transzcendens célokat, így az apostoli munkát szervezéssel és csoportdinamikával, a gyóntatóét pszichoanalízissel, a szemináriumi spirituálisét teszteléssel helyettesítjük. Idézem Popper Péter Színes pokol című könyvének 10. oldaláról: „Sokan szeretnének szépen muzsikálni, de tehetségtelenek. Ezek vesznek egy gramofont. Sokan szeretnének jó emberismerők lenni, de tehetségtelenek. Ezek tesztelnek. A teszt a pszichológia gramofonja. Ha hosszabb ideig együtt élsz emberekkel, és egy teszt még újat tud mondani róluk számodra – kubikusnak kell menned, nem pszichológusnak!”

Más, fordítva, a transzcendens eszközöket immanens célokra rendeli, ha pl. a liturgikus hely és esemény valójában a csoport érzelmi, emberi összetartására, a rekollekció, lelkigyakorlat mozgalmi célok besulykolására szolgál. Ha a keresztények alapvetően nem maguk és környezetük *életszentségén* munkálkodnak, akkor összetartozásuk automatikusan valami érdekszövetségfélévé válik. Az is tipikus, hogy pergetik a lelki élet általuk kiválasztott formáit, mint csoportjellegűt, de a megszentelődésre való komoly törekvés nem szín – vagy csöndesen lenézett szín – a csoport összképében. Viszont az erős belső öntudat annál gyorsabban ráviszi őket, hogy az Evangélium, vagy az egész kereszténység nevében – nyilatkozzanak!

Teológiai divatok

Az immanencia térhódításának kifejezői a teológiai divatok is. Már az apostoli egyházban is probléma volt, hogy a hívő elfogadás elmélyítése helyére a beképzelt emberi ész mily könnyen léptet üres okoskodásokat (Kol 2,8; 1Tim 1,4; 6,4; 2Tim 2,14.23; 4,3; Tit 1,9; 3,2.9; Zsid 13,9), vagy a valójában csak pasztorális jellegű problémákat úgy kezelik, mintha ezek hordoznák a jogos döntést a keresztény igazság mellett, vagy ellen (3.6 pont). – Végül az értelmi gög nem tűri el, hogy a kinyilatkoztatás esetleg nem tartalmaz minden kérdését kielégítő válaszadatokat. Hiszen ha az emberi gondolkodás előtt maga a hit tartalma nem is bizonyul esztelennek, a dolgok hogyanja nem mindig problémamentes. Az ilyen pontokon – a hit tartalmi keretei közt – a kereső emberi elme jogosultan tehet fel kérdéseket, és válaszkérés közben konstruálhat hipotéziseket. Ez a legrokonszenvesebb emberi magatartások egyike lehet, ha fogalmazása tükrözi a teremtményi lét korlátait is (26. oldal). *Pozitív állítás* azonban csak pozitív bizonyítékok mértékében lehetséges. Sajnálatos, hogy sokszor azok, akik érzékenységükben mindenütt triumfalizmust látnak, saját fogalmazásaikba nem botlanak bele!

Divatos teológusok

A teológiai divatoktól elválaszthatatlanok a divatos teológusok. A kereszténység nagy teológus arcélei mögött a háttérben a múltban is sokszor megszínezték a szélsőségesen egyoldalú, békétlen és egyensúlytalan egyéniségek. Ilyenek más szellemi területeken is adódnak, de a teológia kiemelten alkalmas arra, hogy prófétai jellegű hivatás-, igazsághordozás- vagy üldöztetéstudatokat juttasson szóhoz. A zsinat rendkívüli eseménye a teológusokat is rendkívüli munkához juttatta. Nem hiba, hogy ez a folyamat a zsinat befejeztével sem állt le. Az azonban igen, ha valaki tudományos kutatómunkájára támaszkodva egyház kormányzati igényekkel lép fel. Júdás nyomában az is természetes, hogy a hierarchia mindenkorai tagjai között is akadhat ostoba, bűnös vagy áruló, sőt, a teológusok között is! Ez csak a konkrét tényektől függ. Az ilyenek azonban éppen úgy nem szennyeznek be a testület egészét, vagy magát a hierarchia rendszerét, mint Júdás lényé sem vetett árnyékot az apostolokra. Az ember bűnei, csődjei, határai tudatától lesz egyszerű, testvéri, közösségi, demokratikus és pluralista. Általában az Evangélium egyszerű gyermekeiben vannak meg ezek a vonások. A nagy jogkövetelők sokszor csak a maguk uralkodási vágyát (esetleg sértődöttségüket és sérültségüket) szegeznek szembe a másikkal. A francia katolicizmus nemzetközi érdeklődésű és súlyú tájékoztató folyóirata (amit még „balosnak” is tartanak!), az Informations Catholiques Internationales, közölt egy rajzot, mint „az év karikatúráját”, ezzel az aláírással: „...a kilátás egyre zordabb lesz...” Maga a rajz dombos területet ábrázol, ahol papok kémlelik homlokukhoz emelt kézzel a szemhatárt, míg a hátuk mögött, egy dombhajlat mögül a Szűzanya hív magához – két nevető kisgyereket! Akinek van szeme... (Mk 4,23).

Teológia vagy ösztönösség?

Számolnunk kell azzal, hogy a földi ember mindig a maga ösztönös, önző, szubjektív, egocentrikus módján nézi az Evangélium objektív természetfelettségét. Chesterton írja, hogy megtérése előtt egymással homlokegyenest ellenkező kritikákat olvasott az Egyházzól. És azt gondolta, hogy ha ugyanarról az emberről egyszerre mondják, hogy elhízott, és hogy keszeg, valószínű, hogy a soványok mondják kövérnek, és a kövérek soványnak, éppen mert *normális*. Ugyanígy kifogásolták XII. Piusnál és VI. Pálnál a kiemelkedő értelmi szintet, azt állítva, hogy értelmi kultúrájukkal, voluntarizmusról árulkodó fegyelmükkel a tömegektől idegen magatartást képviselnek. II. János Pált viszont érzelmességgel, népi vallásossággal vádolják, s azzal, hogy populizmusát ülteti a ráció helyére.

Egy nemzetközileg ismert – és bensőséges teológus egyik cikkében elutasítja azt a „piramis jellegű” egyházképet, melynek megnyilatkozása, szerinte, az a mondás, hogy a pápa az egész világ püspöke. Ez – mondja – teológiailag és dogmatikailag is helytelen. A pápa csak Róma püspöke, egy helyi egyházé, melynek azonban primátusa van, és ez a primátus abból áll, hogy őrzi a többi egyházzal való harmóniát. De nem az állítás tartalma az érdekes, hanem hogy ugyanaz az ember, ugyanebben az írásában, mindössze 16 oldallal hátrább, mikor az ő személyes, közösségi elkötelezettségéről faggatják, idézi Daniélou bíboros mondását: „Az én közösségem? Az egész világ!”, és John Wesley-ét: „Úgy nézem a földet, mint ami az én plébániám!”. Tehát a teológus, a maga számára igényli azt a keretet, amit egyébként a pápa személyével kapcsolatban elutasít!

Az ösztönös és egyensúlytalan magatartásnak bőven vannak egyéb formái is. Az Egyház lelkétől való távolodás jellegzetes formái azok az állítások, melyek önmagukban véve igazak és helyesek, csak egyensúlytalanok, mert figyelmen kívül hagyják mindennek a kiegészítő párját. Emlegetik a szeretetet, hallgatva a felelősségről; kötelezőnek tartják a szelídséget, mérsékletet, de az erősséggel nem törődnek; nyíltság és szabadság – igen, de a velük arányos egyensúly és fegyelem – nem; érzelem, átélés – igen, de a gyakorlati életalakítás, józan hűség – nem tagadják éppen őket, de sor sem kerül rájuk!

Ez az írás egy magatartás körvonalazása. Nem feltétlenül idéz vagy tüntet fel neveket, mert senkivel sem kíván vitatkozni. Ezt annál inkább megteheti, mert nem tartalmaz sajátos, új felfogást, amit tudományosan igazolnia kellene, csak egyszerűen az ősi, keresztény magatartás aktualizálását jelenti. Végző fokon ez világnézeti, szabadakaratú döntés tárgya, semmi bizonyítékkal ki nem kényszeríthető, mert erkölcsi. És ennek megfelelően, senki feletti ítélkezést sem merészeli az írás kivenni az arra egyedül illetékes Úristen kezéből. Akár hibásnak, akár helyesnek tart valamit, azzal iparkodik annak objektív tényszerűségei szerint foglalkozni, attól függetlenül, hogy kik, hányan, mikor és hol álltak a tények mögött. Az Ítéző úgyszólván csallhatatlan biztonsággal tartja kezében minden eseménynek és helyzetnek végső, szubjektív – miért és hogyan – vonatkozásait.

Só: egyén és közösség

Szerves egységük

Még mélyebben gyökerezik az emberélet egészében az egyén és a közösség problematikája (Gaudium et Spes című zsinati dokumentum az Egyház és a mai világ viszonyáról, 23–32. pontok). Bár fogalmilag a kettő szétválasztható, az élő emberben (és a társadalomban) eleven és szétválaszthatatlan egységet alkotnak. Az ember tudatosan sem képes bármelyiket is maradéktalanul kiszorítani önmagából és életéből; egy adott pillanatban azonban szélsőséges mértékben túlsúlyra juthat egyik a másik rovására.

Történeti feszültségük

Az egyéniségek kiemelése egyszerű önzés vagy átfogó egocentrizmus formájában egyidős az emberiséggel. De ma már olyan méreteket öltött, hogy a végső gyökerekig befolyásolni tudja egész gondolkodásunkat, szellemi életünket. A fegyelmezett, *következetes gondolkodási modell* korunk emberétől – a keresztényekétől is – távol áll.

Visszaélés a történetiséggel

A történeti és biblikus szemlélet tág, és le nem rögzített fogalmi tartalma ezért sokszor nem annyira a realitás iránti érzéket szolgálja, hanem csak azt a lehetőséget, hogy a fejlődés gazdag és többirányú anyagából mindenki azt a szempontot emelje ki, amit pillanatnyi elképzelése igazolásául felhasználhatónak vél. Az azonban még nem történetiszemlélet, ha a múlt egész anyagát egy-két szakaszra feldarabolhatónak, és ezzel az egész történeti fejlődést már értelmezettnek is véljük, pl. Nagy Konstantin vagy a tridenti zsinat előtti, illetve utáni időről beszélve. Éppen történeti érzéketlenségre utal, azt hinni, hogy akár egyetlen kiemelt szempontról is évszázadnyi időközön keresztül, mint valami változatlan ugyanarról, ugyanolyanról lehet beszélni. A történetiszemlélet azt kívánja, hogy *a fejlődést* tárgyilagos és elfogulatlan szemmel *kísérjük végig*, s a végén az abból levont következtetést, ill. következményt vegyük tudomásul és alkalmazzuk hozzá. Ezzel szemben gyakran felkapnak egy alkalmasnak látszó történelmi adatot, s arra *spekulatív* módon felépítenek valami következtetés-láncolatot a kívánt célra, mitsem törődve a történelmi fejlődés egyéb pontjaival. Mert a történelem önmagában nem is érdekli az ilyen elméletek felállítóit. Ha az ilyen eljárással kapott eredmény önmagában esetleg tényleg jó, úgy a történelmi adattól függetlenül az; ha viszont helytelen, az indító adat mit sem segít rajta – de akkor mire az egész? Hisz köztudomás szerint is – megfelelő idézési technikával – a Szentírásra is lehet hivatkozni, hogy „nincs Isten!” (13., 52. zsoltárok).

És ez a történetiszemléleti érzéketlenség, járatlanság vagy logikátlanság bőven megfertőzhet jószándékú, becsületes koponyákat is, akik spekulatív vagy pasztorális belső struktúrájuk szerint, és ilyen gondjaik szorítása alatt, azt hiszik, hogy a történeti adatok egy az egyben felhasználhatók napi problémáik megoldásához. Schillebeck a maga birkózásaiban pl. azt állítja, hogy „für historische Argumente gelten allein historische Gegenargumente” – történelmi érvekkel csak történelmi ellenérvek állíthatók szembe – (Orientierung, 1980. XII. 31., 258. oldal), ami igaz is, de persze csak akkor, ha a történelmi érvek maguk is a helyükön vannak, történeti viszonyokra vonatkoznak. Mert azt is tudomásul kell vennünk, hogy historische Argumente gelten allein für historische Situationen – történeti érvek csak történeti

helyekre alkalmazhatók. Ha napjaink problémáiban történeti érvek lehetnének a döntőek, amint ő állítja be érveléseit, meg kellene állnia minden fejlődésnek. Minden új műszer, út, gép, épület stb. létalapját elvenné az a tény, hogy az eddigi történeti adatok nem tudnak róluk. A történeti gondolkodásnak is megvan az autonómiája, amiről a *Gaudium et Spes* (Az Egyház és a mai világ viszonyáról szóló zsinati konstitúció) 36. pontja szól, és nem használható egyszerű faltörő kosként akár az Isten Országának fájó nehézségei között sem.

Átfogó történelemszemlélet hiánya

Az ilyesféle „történeti” érvek már önmagukban is revelálják az egészséges történelemszemlélet hiányát. – Követelik az aggiornamentót, és ugyanakkor az első századokhoz, a gyökerekhez való visszatérést. Elítélik a keresztéseket erőszakmentesség címén, de a mai keresztényektől akár gerilla-harcokig menő elkötelezettséget kívánnának. A történelem emberi bonyolultságában és gazdagságában előfordulhatnak egymás mellett egymással ellentétes, és mégis hiteles megoldások, mert ha bonyolult áttételekkel is, de ugyanabból az egészséges alapszövedékből állottak elő. Ahogyan pl. Assisi Szt. Ferenc hűségesen élve a maga evangéliumi életformáját, nem akarja azt az egész társadalomra kiterjeszteni, szemben Savonarola és más puritán törekvések magatartásával. Az ilyen helyzeteket azonban adatszerűen kell tisztázni, különben megmarad az érvelés belső ellentmondása. Csak az adatok logikus rendje igazolja az aggiornamento, az őskereszténység vagy bármi egyéb irányulás helyességét az adott kérdésben. Ezeknek a fogalmaknak egyike sem használható abszolút módon, igazolás és alátámasztás nélkül, csak mintegy adu ásznak vitatkozásainkban. Szokott történelemszemléleti hiányosságainkhoz tartozik, az időbeliségből folyó egyszerűség, ismételhetetlenség tényének elködösítése. „Térjünk vissza az ősegyházhoz” – vagy bárhová, bárhonnan. Ehhez csak az a bizonyos mesés időgép hiányzik. Ahogyan a történeti tényekkel nem lehet vitatkozni, úgy magával a történeti fejlődéssel sem, mert az csak az egymást követő tények összessége. A történeti fejlődés egy későbbi fázisában legfeljebb emlékeztethet egy korábbira – a különbségek számontartásával. Még két ember sem egyforma, tömegeket magukba foglaló komplex helyzetek még kevésbé!

Feszültség a teológiai kiindulásban

Az igazi probléma akkor jelentkezik, mikor a Krisztocentrikus Evangélium egocentrikus hirdetésben szólal meg.

Az Evangélium krisztusi eseményekből indul ki

Az Evangélium kiindul egy krisztusi eseményből, pl. az Eukarisztia megalapításából, és várja mindnyájunk válaszát. Krisztus nem törődik a tömeg-eredménnyel, nem akar *feltétlenül* mindenkit maga mellé sorakoztatni, hagyja, hogy tanítványai közül is egyesek visszahúzódnak, és még az övétől is azt kérdi: „Csak nem akartok ti is elmenni?” (Jn 6,11-67). Krisztus mindnyájunkért jött ugyan, *mégis hagyja elmenni az embereket* (Mk 10,17-22). Eltorzítja az Evangéliumot, aki elnéz pl. az alábbi kérdése felett: „De amikor eljön az Emberfia, gondoljátok, talál hitet a földön?” (Lk 18,8) Az életfolyamatok törvényszerűsége, hogy az adott tények jelölik ki a feladatokat. De logikailag elhibázott dolog lenne a csődökből vagy gyöngeségekből következtetni vissza az elvekre. Van a helyes és szükséges; ebből következik az elvi állásfoglalás. Van az emberi gyöngeség: s ebből következik a bűn. De ha ebből a helyzetből visszautalunk az elvekre, abból csak bűnbánat következhetik, és nem a bűn legalizálása! Ez egyformán érvényes minden erkölcsi megbicsaklásnál, legyen szó a házasság vagy a cölibátus fegyelméről, a tulajdon vagy az élet tiszteletéről stb. Papírra vetni

persze bármit lehet, de gyakorlatban nem akadt még olyan szervezett társadalom, amelyik a lopások tényére a tulajdonjogi törvények felfüggesztésével reagált volna, tehát a tényekből kiindulva és azokhoz formálva alakította volna ki az elveit, eszményeit.

A mai ember viszont „vele született” jogából indul ki

Mindez akkor lesz egészen világos, ha elhárítjuk magunktól az emberiségnek a renaissance óta egyik legáltalánosabb gondolkodási buktatóját: az ember veleszületett jogainak a fogalmát. Lehet, hogy egy földi törvényhozás humanista társadalomszemléletébe ez jól beleilleszkedik. A Teremtőre gondolva és arra, hogy más emberek közreműködése nélkül senki sem jönne a világra, nem maradna életben, és a másokra való támaszkodás évtizedei nélkül teljes értékű emberré sosem válnék – akkor mindezen felhalmozódó adósságok alapján velünk született kötelességekről beszélhetünk, de jogokról? Soká tart míg ilyesmihez valami alapot gyűjtünk. Ez a vélemény azonban teljesen irreális (és egocentrikus) közgondolkodást alakított ki. Valójában csak valami „istenszerű” lénynek lehetnének veleszületett jogai, ha ilyen egyáltalán lehetséges lenne. Lehetnek mások kötelességeiből lezármaztatott jogaink, kaphatunk jogokat (például a keresztségben a fogadott fiúságét, az istengyermekségét), de a „velünk született”-ség fogalma könnyen az egyéniség gátlástalan kiéléséhez vezet, különösen, ha nyers következetességgel, és önmagában, az Isten világától elvonatkoztatva alkalmazzuk. Ilyenkor akár társadalomellenes vagy szélsőséges formákat is ölthet, mint az ún. „gátlástalan nevelés”, az anarchia, a terrorizmus, az egyoldalú kritika és kontesztálás, vagy az individualista prófétikus öntudat, amelyek napjainkban nemegyszer már az elmezavar jeleit mutatják.

Ha viszont jogainkat az istengyermekségből, keresztségéből, fogadott fiúságból származtatjuk, ha tehát ezek *kapottak*, akkor csak az adó, és nem a részesedő ember felől közelíthetők meg. Akkor a kérdés: mire kaptuk őket? És a válaszok: „Ne mondd: a bűnöm az Úrtól származik, mert Ő nem hoz létre semmit, amit gyűlöl... módodban áll, hogy megtartsd a parancsokat, hogy hűséges légy, megvan a hatalmad... senkinek sem adott parancsot a rosszra, sem pedig engedélyt arra, hogy vétkezzenek” (Sir 15,11-20). „Senki közülünk nem él önmagának, és senki nem hal meg önmagának. Míg élünk, Istennek élünk, s ha meghalunk, Istennek halunk meg” (Róm 14,7-8). „Testvérek, a meghívástok szabadságra szól, csak ne éljetez vissza a szabadsággal a test javára...” (Gal 5,13).

Ezek a válaszok az ember kiteljesedését egyértelműen a Teremtő *elgondolása*, és nem uralkodó egocentrizmusa nyomán vázolják fel.

Az is meggondolandó, hogy az „emberi” jogok csak *az egész emberre* vonatkoznak, és nem egymással ellenkező rész-magatartásokra. Teológiai professzorok szereplései vetik fel például azt a kérdést, hogy lehetséges-e, hogy valaki hivatalosan kinevezett és fizetett pszichiáterként dolgozzék, és ugyanakkor a gondolkodás- és szólásszabadság emberi jogaira hivatkozva, hátbatámadja a pszichiátriát? De akkor hogyan lenne lehetséges, hogy valaki kereszténynek vallja magát, Istentől kapott jogokra hivatkozzék, és ezekkel a fogalmakkal vélje igazolhatónak egocentrikus, pogányul humanista gondolkodását és magatartását?

Teológiából antropológia

Így aztán észre sem vesszük, hogy teológiai gondolkozásunk hogyan lesz antropológiává. (VI. Pál megállapítása 1973. évi karácsonyi beszédében.)

Köztudott, hogy a teológusok is újra, meg újra előveszik a Szentírás eredeti szövegét, azért is, mert az teocentrikus. A görög fordítás közben-közben antropológikus csengésű, mert maguk a görögök sem voltak ettől mentek. Napjaink szövegeiben viszont itt-ott az érzékeny fül materialista jellegű felhangot is felfedezhet. (Mindez nem érinti a Szentírás

sugalmazottságát, csak emberi gyöngeségeinket érzékelteti.) Hiszen az Evangélium hozzáállását olyan észrevétlenül tudjuk behelyettesíteni korunk szó- és gondolkodásbeli divatjaival, pedig ezekre is áll a Róm 12,1! – a szellemiekben sem lehetünk konformisták!

A 36. zsoltár 10. verse mondja, hogy az ember „a te (= Isten) fényedben látja a világosságot”. Az emberi gyöngeség Istenre szorulását illusztrálja ezzel a képpel, hogy még a világosságot is csak az Ő fényében látjuk. A mai zsoltárfordítónak azonban ez „értelmetlen”. Kijavítja a hagyományozott héber szöveget, hogy így folytathassa: „meződön meglátjuk világosságod”. Ez a belső mondanivaló nélküli, de materialista szöveg aztán kielégíti. (Lásd: Farkasfalvy: Zsoltároskönyv, 8, 70, 71. oldalak).

Az ókori keresztény gondolkozáson nyomot hagyott a hellenizmus. Ennek gyöngeségeit megállapítjuk. Korunk divatos gondolataival szemben nincsenek fenntartásaink? Ha pl. ma gáttalanul képviseljük a demokratizmust, nem kockáztatjuk-e, hogy fiaink ugyanúgy fognak ránk nézni, mint mi apáink feudalizmusára? Vagy átvesszük azok naivitását, akik szerint a múltban különböző hibák váltották egymást, de bennünk a fejlődés elért a csúcára? Mikor a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget, mint evangéliumi fogalmakat emlegetjük, tudatában maradunk annak is, hogy ott – legalábbis az első kettőnek – egészen más fogalmi tartalma van!

Az Evangélium *Isten Országáról* beszél. Annak szabadsága és egyenlősége mindig lelki – erkölcsi – szellemi, és semmi köze a közéleti, társadalmi, gazdasági viszonyokhoz. Az egyenlőséget, mint anyagi egyenlőséget a 2Kor 8,14 emlegeti, hiszen a talentumok (Mt 25,14-30), az engedetlen testvérek (Mt 21,28-32), a szőlőmunkások (Mt 20,1-16) példabeszédei mutatják, hogy Istent nem a számszerűségek, egyenlőségek és egyenlőtlenségek anyagi jellegű világa érdekli, hanem csak a hűségnek bármiféle – ha apró, ha elkésett megnyilatkozása. Korunkbeli megfelelőként kínálkozik ide az a jelenség, amikor az antropológiával megfertőzött jószándékú keresztényt az emberekért való munkálkodás közéleti lehetőségei félrehúzzák. Pl. Helder Camara, a Recife-i (Brazília) érsek, ma „balos”, ifjúságában, az akkori lehetőségek és viszonyok között „jobbos” volt. Az egyértelmű evangéliumi magatartás elirányítóbb. Egyenlőség helyett is jobb a katolikus szociáletika egyik alapfogalmát használni, a *szolidaritást*. Ebbe – a mechanikus egyenlőség helyett – belefér a fent emlegetett arányosság. Ez, erkölcsileg is, anyagilag is csak növeli a kötelezettségeket, de nem érinti az egyenlőségre támaszkodó jogos elvárásokat, vagy az embereknek, mint embereknek, minden különbözőségük mellett is, alapvető egyenlőségét!

Ekkleziológia vagy antropológia?

Az „atyák” írásaiban élő, és pontos egyház-tudat nyilatkozik meg, de még nem reflektált, mert nem is vitatott. Még Szt. Tamás Summájában sincs külön fejezet az Egyháztanról, az ilyen vonatkozások szétszórva találhatók meg nála, míg a Krisztusról szóló fejezet után közvetlenül, és abból levezetve a szentségekről szóló következik. Ma viszont nem tudunk meglenni alapos és széles körű ekkleziológia nélkül, mert a keresők nagyobb részének a nehézségei sokkal inkább az Egyház, mint a hit egyéb problémái körül sűrűsödnek. Érthető, mert az *Egyház hitünk legsérülékenyebb jelensége*: a kegyelem egyetemes közvetítője ugyan, de belőlünk áll, gyöngé és esendő emberekből. Hiába az Isten-ember, a Krisztus Jegyese, a fentiek következtében sokszor az egyháztanok is inkább jelentenek szociológiát, mintsem teológiát! Mert az immanenciába tapadt embernek az Egyház témájával való kiemelt foglalkozása is csak rejtett lehetőség arra, hogy a teológiát antropológiával szorítsa háttérbe.

A gondolkodó ész visszaélései

Az egocentrizmus gondolkodásbeli csúsztatásokkal is támogatja az antropológiát.

a) Tévedés pl. *az analóg fogalmak abszolút módon* való használata. Szabad az Isten is, az ember is – de a két szabadság nem ugyanaz! Még emberi vonatkozásban is félrevezető egyszerűen csak szabadságról beszélni. Hiszen az „ember” elvont fogalom. A valóság: a gyerekek, a felnőttek, a primitív, a zseni, a neurotikus, az egészséges, a züllött stb.

b) Vagy mekkora zűrzavar származik abból, ha *a fogalom ellentétét is becsúsztatják annak terjedelmébe*, pl.: mindenki önző, az önzetlen embernek az önzetlenség az ő sajátos önzése!

c) Vagy: összekeverik a különböző létsíkokat (mint: lehetőség – lét – szükségszerűség, szellemi – erkölcsi – anyagi lét stb.), és akkor így következtetnek: mivel egy házasság felbomlott (külső tényszerűségében), ezért nem is felbonthatatlan (erkölcsi síkon). Így az ember meggyónhatja a bontás szeretetlenségét, de mivel a házasság nem létezik (az anyagi lét tényszerűségében), újból házasságra léphet, nemcsak az együttélés anyagi tényszerűségében, ami természetesen lehetséges, hanem ezt az erkölcsi szinten is házasságként kezelve, ami megalapozatlan és lehetetlen.

d) *A kérdésfeltevés is elővételezhet egy rejtett és bizonytalan ítéletet*, pl. helyes-e az önkényuralom az Egyházban: Ilyesmi természetesen soha és sehol sem helyes. A beugrató kérdésre adott felelet azonban azt a benyomást kelti, mintha a válaszoló elismerné, hogy az Egyházban tényleg önkényuralom van, és azt ítélné el. Így a kérdező bizonyítás nélkül, és a válaszoló akarata ellenére elfogadtatta azzal a maga tételét, amit esetleg a továbbiakban már a válaszoló személyével fog alátámasztani.

e) *Hasonlatokat – Krisztuséit is – fel lehet használni arra, hogy valaki rossz szájízt adjon önmagukban szép dolgoknak is*. Ki gondolná pl., hogy van akinek a jó pásztor hasonlata (Jn 10,1-16) – a juhokkal való párhuzamba állítás – sérti az egyéniségét, önértékét, emberi méltóságát stb. Máskor az egyéni érzékenység fordítva arányos a mások iránti érzéketlenséggel, mikor ugyanaz az ember használ divatos és felkapott kifejezéseket, pl. a „bűnös Egyházról”, elfeledkezve arról, hogy mindenki, a pápa is vétkezhet, de minden bűn egyéni, a kollektív felelősségrevonás nem keresztény fogalom (MTörv 7,9-10; 24,16, Jer 31,30). Az Egyház szentségét pedig hitvallásaink és a II. vatikáni zsinat is tanítja: „Egynek, szentnek, katolikusnak és apostolinak valljuk...” (Lumen Gentium: 8. pont).

f) Gondoljunk arra is, hogy valami *frissebb megfogalmazás mindig segíthet az emberi pszichének, de a teológiai valóságon nem változtat*. Szerethetjük pl. a liturgikus könyörgéseket így befejezni: ...aki él és szeret bennünket... a régebbi: ...aki él és uralkodik... helyett. De önmagában egyik sem jobb vagy hitelesebb a másiknál. Csak nem hisszük, hogy ha azt mondjuk, hogy szeret, akkor kevésbé áll fölöttünk, mint régebben, és ha azt mondjuk, hogy uralkodik, akkor kevésbé fog szeretni?

g) *A gondolkodás hibái erkölcsi állásfoglalásokat is eltorzíthatnak*. Hányszor mentegetik magukat vagy egymást az emberek azzal, hogy a *körülmények* vitték bele... Sőt olyasmivel is, hogy a hűség, fegyelem, az áldozat stb. már a *génjeibe be van építve* annak, aki így viselkedik. Amiből persze az is következik, hogy aki nem így viselkedik, annak nincs beépítve, és ha nincs beépítve, nem tehet a hiányról, – sem pedig hiányos viselkedéséről. Ám az így érvelők maguk sem ismernek a földön olyan szervezett társadalmat, amelyik ezeket a nézeteket magáévá tette volna. Akit a „körülményei” tolvajjá tettek, minden rendszerben bezárják, és nem ajándékozzák meg mindazzal, amit el akart lopni. A visszaeső kéjgyilkost kivégzik, és nem a génhiányain sajnálkoznak.

A tetszetős álérveket sokszor épp gyakorlati képtelenségük leplezi le. *Visszaélni a legszebb fogalmakkal is lehet*. A szeretetnél nincs nagyobb – mondják. Valóban, de értékrend azon belül is van. A természetfölötti szeretet előtt meg kell hátrálni az emberinek, s még inkább az ösztönösnek, különben a gondolati csúsztatásból itt is erkölcsi lesz, és a felek szeretetére hivatkozva megtámadhatatlannak mondják az elváltak újraházasodását. Ezzel az okoskodással az új házasságok sorozatát lehetne megkötni! És ha

ez a Krisztus tanításának a házasságról nem is felel meg (Mt 19,4-9; Mk 10,1-12; Róm 7,2-4; 1Kor 7,10-11.39), de annál inkább a farizeusoknak tett szemrehányásának: „...Isten parancsát ügyesen kijátsszátok...” (Mk 7,9-13). *A kultúra leglényegesebb alapköveihez tartozó szellemi becsületességet kezdjük ki az ilyesmivel!*

Az is messzemenően romboló, ha közhatalmi fórumok céljainak érdekében *manipulálják a közvéleményt* információk elhallgatásával, más nyelvekből fordított szövegek csonkításával, idézetek meghamisításával stb. – de megrázó, mikor ilyesmivel nemzetközi súlyú teológusoknál találkozunk. Pl. az egyik szerző, a papi utánpótlás problémájával foglalkozva, így ír: „il y a un canon dans le Droit Canon qui dit, que les fideles ont droit aux sacraments” – van az egyházjogban egy olyan kánon, amelyik kimondja, hogy a híveknek joguk van a szentségekhez – és az ember mindjárt megkérdezi, hogy az „egy olyan” helyébe miért nem írja ki egyszerűen a kánon számát? Mert egy ilyen teljes általánosságban megfogalmazott jog a gyakorlati esetek sokféleségében megoldhatatlan helyzeteket is teremthetne. Ennek alapján pl. egy hívő sarkkutató, vagy úrhajós azt is követelhetné, hogy az Egyház adjon melléje a kutatóútjára egy papi kísértőt. A (rég) Codex 682. kánonjában felismerhető hivatkozott szöveg azonban pontosan így szól: „...Laici ius habent recipiendi a clero, *ad normam ecclesiasticae disciplinae, spiritualia bona*” – a híveknek joguk van ahhoz, hogy a papságtól *lelki javakat* kapjanak (ez általánosabb, mint a francia szöveg szentség szava) *az egyházi fegyelem keretei között*, amit a francia szöveg kihagy, hiszen az adott helyen ő éppen a mai egyházi fegyelmet ostromolja. Ez utóbbi önmagában nem hiba. Lehet helyesebbnek vélt fegyelmi formákért harcolni, de semmiért sem lehet olyan *megcsonkított szöveggel érvelni*, mely a maga teljességében épp az *ellenkezőt* mondja. (Yves Congar: Charismes et ordinations – Pretre et pasteur, 1979. Mai).

Van olyan teológus is, aki a cölibátust nem a jelenlegi papi élet egyházfegyelmi *előfeltételének* tekinti, hanem mint *házassági tilalomról* beszél róla, alkalmazva rá az 1Tim 4,1-5-öt, ami által ez egyenesen „ördögi tanítás”-nak minősül. Ilyenformán azonban ennek már maga Pál is áldozatul esett, mert ugyanennek a levélnek 3,2 versében a püspöktől kívánja meg, hogy egyszer nősült legyen, tehát „eltiltja” őt (felesége halála után) a második házasságtól. Szt. Pál még láthatóan tudta, hogy *az előfeltétel és a tilalom közt fogalmi különbség van!* (Heinz Vogels, Concilium, 1980. március). – A ma embere jogosan botránkozik meg a régi ereklye- vagy okirat-hamisításokon. Elítéljük nemcsak a zsvány piszkos üzletét, de a hívő éretlenségét is, aki ezzel az Isten Országá ügyét véli szolgálni. Ezért „pótol” egykor tényleg megvolt, de elveszett tárgyakat, vagy kreál egy soha nem voltat. Véleménye szerint ezek csak helyreállítják, kiteljesítik vagy megoldják a maguk stílusában Isten Országának a földi viszonyok közt jogosulatlan hátrányokat szenvedett dolgait.

Dehát nem ugyanígy jár-e el a mai hívő, mikor iparkodó jószándékával nem ugyan egy anyagdarabon, de szellemiségünk gondolkodási pályáin manipulálgat? – Pedig: „nem *ravaszul kieszelt* mesék nyomán adtuk nektek hírül Urunk, Jézus Krisztus csodálatos erejét...” (2Pt 1,16).

Minden tévedés alapja az egocentrizmus

Mindennek végső kicsengése egy *evangéliumi mázú egyedi egocentrizmus*, ami valójában belső herezis. Napjainkban az Egyházhoz hivatalosan tartozók, illetve attól csak hivatalosan el nem szakadók közt nagyon sok ilyen van. Korunk az egocentrizmus kora, tehát a herezisek kora is. Ők magukat prófétáknak vagy új teológiák feltalálóinak vélik. Intézményes herezis alig lesz belőlük, mert egocentrizmusuk úgyse nagyon értékeli az intézményeket, vagy mert azt gondolják, hogy a kívánt intézmény megvan már az Egyházban, s majd csak felismerik *őbennük* az igazi jó pásztort! A sor belső logikája: egocentrizmus – egyoldalú antropológia –

belső herezis. Ez persze nem általánosságban, és nem a helyén álló, hanem a teológia helyére törekvő antropológiára áll!

Bizonytalanná lesz a végső értékek rendje is.

Az egyoldalú antropológiai szemlélet nemcsak az egyénnek, hanem a közösségnek is adhat jogtalan és eltúlzott jelentőséget. Ha *Isten léte*, s az emberélet transzcendens célja akárcsak féltudatosan is bizonytalanná válik, *logikusan beléphet a végső értékek helyére akár az egyéni, akár a közösségi egocentrizmus!*

A közösség ideigvaló!

Nyilvánvaló, hogy az egyén csak a közösségen belül fejlődhet ki. A feltámadás és az örökélet viszont az egyén osztályrésze (Jn 11,25-26; 1Kor 15, Fil 3,10-11; Kol 2,12-13; 1Tessz 4,13-18), és Krisztus arra tanít, hogy a feltámadás után a földi közösségek létalapjukat veszítik (Mt 22,30). Ez következményesen korlátozta a beléjük fektethető emberi energiát is.

Mindez azonban nem változtat azon, hogy földi élete alatt *az egyén a közösségből nem léphet ki. Ha ezt kikezdi, kikezdi az egész emberi létet, s vele önmagát is. Ezért zsákutca a „magánúton” való üdvözülni akarás minden formája.* Aki „általában” akar vallásos lenni, vagy katolikus ugyan, de nem római (önállóságát hangsúlyozandó), csak fogalmi zűrzavaráról tesz tanúságot. A megváltás műve az egész emberiségnek szól, a teremtmények közösségére vonatkozik. Ez azonban nem jelenti, hogy a közösséget az egyéni lélek fölé lehet emelni, vagy végső értéknek feltüntetni.

Cél: a lélek megszentelése

A közösség az a közeg, amiben a lélek él, fejlődik, és megszentelődik. A lélek azonban nem eszköze a közösség számbeli, szervezeti vagy szellemi terjeszkedésének. De a közösség sem lehet kiszolgálója a lélek önzésének. *A szolgáló szeretetnek* kell jellemeznie az egyént is, a közösséget is, de ez nem azonos az evangéliummal színezett közéleti vagy szórakoztató csoportprogramok lepergetésével. Az erősen célratartó programok szolgálatában könnyen válhatnak erőszakossá, önzővé és gőgössé azok, akik különben az Evangéliummal a kezükben indultak el. Még a triumfalizmus is így születik meg. Erkölcsi jellegű lévén, szükségképpen a lélekhez tapad, nem történelmi helyzetekhez vagy intézményekhez. A lélekhez azonban akár akkor is tapadhat, mikor és ha az formálisan éppen ellene beszél.

Az emberi személy „fölötte áll mindennek”. A társadalmi rend fejlődése „a személy javára irányuljon, mert a dolgok rendjét kell a személyek rendjéhez szabni, nem pedig fordítva” – a szombat van az emberért, nem pedig az ember a szombatért (Mk 2,27 – Gaudium et Spes 26. pont).

Jog és közösség

„Nincs-e elsőbbsége a közösség eukarisztia ünneplésére és ezáltal papra vonatkozó jogának a kötelező cölibátus egyházi törvényével szemben...” kezdi az 54. oldalon hivatkozott H.J. Vogels cikk. Pedig ahogyan az egyénnél nem beszélhetünk „vele született” jogról (46. oldal), még kevésbé a közösségnél. (Társadalmi teljesítményre épülhet fel lezármaztatott jog, pl.: megérdemli a munkás a maga bérét – Lk 10,7: miután dolgozott – annak a bérét!) Az őskereszténység is követelt bizonyos fegyelmet a papságtól (1Tim 3,3-13; Tit 1,5-9). Akkor sem mondhatta egy közösség, hogy mi mind ragaszkodunk adott esetben a többszöri házassághoz, de mivel „jogunk van” az Eukarisztiához, mentsenek fel

bennünket az ilyesféle fegyelmi terhektől. Nincs nyoma annak, hogy valamelyik közösség követelte volna Páltól, hogy álljon el a kívánságaitól. És hát Krisztus is azt mondja, hogy ha valahol nem hallgatnak az apostolok szavaira, hagyják ott azokat (Mt 10,14), azt azonban sehol, hogy népszavazásszerűen határoztassék meg, hogy mi is lesz az evangéliumi tanítás tartalma! A II. vatikáni zsinat pedig: „A világi hívők, mint minden krisztushívő keresztény, engedelmességgel, készségesen fogadják el mindazt, amit a felszentelt pásztorok Krisztus képviselőiként kimondanak az Egyházban” (Lumen Gentium 37. pont). Mindez nem korlátozza a hívőknek azt a jogát és kötelességét, hogy az így hitelesen kimondottak továbbhaladásából állapotuk és lehetőségeik szerint önálló felelősséggel részüket ki ne vegyék. Az apostolok küldetéséről az Evangélium ismételt szól (Mt 10,5-42; 28,16-20; Mk 6,7-13; 16,15-20; Lk 9,1-6; 10,3-12). De hasonló súlyú és jellegű küldetésről és felelőségről a hívők felé nem esik szó. Pál inti Timóteust, hogy elhamarkodva senkire se tegye fel a kezét (1Tim 5,22), de a közösségekkel kapcsolatban ilyen elővigyázatosságról nincs szó, mert hatalommal való felruházásukról sincs.

Az 1980. évi római rendkívüli holland püspöki szinódus határozatai is leszögezik, hogy a püspök (és értelemszerűen a papok stb.) nem a hívek küldöttei (egy korunkbeli nyugat-európai parlament mintájára), hanem Jézus Krisztus szolgálói az egyházi közösség szolgálatára. *Krisztus az, aki hív és küld.* Nem a keresztények közössége igényel és jelöl ki. Viszont a keresztény közösség igényessége és elvárása a legbiztosabb talaja a hivatás-küldések kiteljesedésének. Hisz a keresztény közösség neveli azokat, akik a hívásra felelnek, akik a küldetés hordozói. És ha ilyenek nincsenek kellő számban, nem a hívó szó hiányzik, nem az Isten lett hűtlen (2Tim 2,13), az hiányzik, akinek van füle a hallásra (Mt 11,15). S a feladat nem ennek a csonkultságnak az elfogadása, hanem az „első szeretet” visszaállítása (Jel 2).

Szt. Ambrus felelte (De virginibus) azoknak, akik a szüzességtől az emberiség továbbélését féltették, hogy éppen ott nincs bőséges gyerekáldás, ahol a szüzesség is hiányzik. Viszont ahol ezt becsülik, ott termékenyek a házasságok is. Nyilván, mert ha egy társadalmat az ösztönössége irányít, az nemcsak egyetlen ponton jelentkezik.

Ennek analógiájára lehet mondani, hogy ahol nem vállalják a papi élet áldozatos fegyelmét, ott magára a papságra sem lesz szükség, mert a keresztény élet fegyelme sem fognak általában vállalkozni az emberek. Egy önáltató hobby-kereszténységnek csak a saját szövegei a fontosak. A lazulások problémái pedig nem számolhatók fel további lazításokkal. Sőt, az ilyesmire olyan nem várt reakció is következhet, mint az amerikai episzkopális egyháznak egy kb. három millió hívőt kitevő csoportjáé, akik lelkeszeikkel együtt azért is tapogatódnak pillanatnyilag Róma felé, mert egyházuk elfogadta – a női papságot. Amit valaki vonzónak szán, az még taszíthat is! (Ezt igazolja az anglikán papság egy részének Rómához való visszatérése is a női papság bevezetése után. A szerk. megjegyzése.) Lehet erre azt mondani: piramidális egyház. De az emberi élet minden más területén is mérnökök, orvosok, mezőgazdák, adminisztratív szakemberek mondják meg a tennivalóinkat, és azért még senki se jajdult fel, hogy pl. piramidális villamosenergia-szolgáltatás.

Biztos, hogy a fegyelmi rend sose dogmatika. A nehézségek megoldására különféle javaslatok születhetnek, történeti, lelkiéleti, pszichikai, pasztorális stb. alapozásúak. Nemlétező közösségi jogok címén azonban nem születhetnek ilyenek. És ide vonatkozik a Lumen Gentium 25. pontjának megállapítása, mikor a személy és társadalom kölcsönös függésének problémájáról beszél: „*A mélyebb ok* azonban... *a gőg és az önzés*, amely megrontja a társadalom légkörét.”

Közösségi fegyelem

Különben, ha akár a cölibátust, akár a házasságot nézzük, félretéve az emberi ösztönösség, az ellenséges propaganda és az irreális spekulációk álérveit, csak a *szabadon*

vállalt fegyelem ténye marad. A házasságot sem lehet azzal támadni, hogy aki 24–25 évesen házasságra lép, nem tudja felmérni, hogy mit vállal. Pappá sem szentelnek fiatalabban. A büntetőtörvénykönyv, a választási és választhatósági jog, már jóval korábban érinti az embert. Lehet valaki érett az egész társadalom dolgára, és a magáéra nem? Bűn persze lehetséges itt is, legalább úgy, mint minden más területen. A lemaradás tényével azonban sehol sem lehet harcolni, a felettük álló, és tőlük független eszmények ellen (45. oldal). Az olyasféle állítások értékeléséhez pedig, hogy *emberi kiteljesedés* lehetetlen szexuális élet nélkül, érdemes elővenni a máskor annyira hiányolt történelmi szemléletet – hisz ez valóban emberi, tehát történelmi jellegű téma – mert Krisztus személyéig visszanyúló egyháztörténelem talán mégsem *csak* lemaradásokkal illusztrálja ezt a kérdést. Akkor pedig a lemaradásokon kell komoly lelkiélettel és józan fegyelemmel segíteni! Mert az emberiség újabb fejlődése során tényleg okozhat házassági problémákat akár az egyéniségek egyre sajátosabb alakulása, akár az emberi élet meghosszabbodásával az intim élet megnyúlt időtartama. Azonban az első – fegyelmezett belső élet esetén – éppen kellő tartalmat adhatna a másodiknak, de *értékrombolással* semmit sem lehet megoldani.

Amikor Németh Lászlónak jelenik meg – még ha más látókörrrel is, de pozitív hozzáállással – „Aszkézis ma” címmel egy már 1969-ben megírt tanulmánya (Tiszatáj, 1978. május), akkor elgondolkoztató, hogy a mi köreinkben az askézisnek nemegyszer csak rossz felhangjai hallatszanak, mintha humán, naiv vagy ösztönös hívők, sőt papok, végképp elfeledkeztek volna már a keskeny út fogalmával (Mt 7,13-14) jellegzett átfogó evangéliumi fegyelemről. Pedig enélkül egészséges egyéniség sosem alakul ki!

A *fegyelem* egyik biztosítéka az egyén és a közösség zavartalan illeszkedésének is, míg fő zavaró momentum itt is az egocentrizmus. Azt mindenki elvárja, hogy a társadalom, tehát a többiek, fegyelmezettek legyenek. A vonatok indulása, az üzletek nyitvatartása, az orvosi rendelők üzemelése, a mozielőadások rendje, a hivatalos határidők betartása stb. kifogástalan legyen. És erre a fegyelemre támaszkodva ki-ki ki akarja élni a saját fegyelmezetlenségét, amit ha a többiek is csinálnának, felborulna minden társadalmi rend. Ez is embernek ember által való kizsákmányolása! Arról a fegyelemről, amit a társadalomban magától értetődőnek vesznek, a maguk vonatkozásában kijelentik, hogy őket „feszíti”, „idegesíti”, „fárasztja”, „önkifejlesztésében gátolja”, „ellene van szabadságának”, „emberi jogainak” stb. Vegyük észre, hogy mindez csak egocentrikus magatartásuk egocentrikus igazolása. Ezt már nem is érvek cáfolják, hanem az élet valóságos pozitívumai és érezhető csődjei. Jó száz évvel ezelőtt az állami válási törvénytervezet azzal támogatták, hogy a válás éppen a jó házasságok biztosítéka társadalmi szinten, azáltal, hogy lehetővé teszi a rosszak felbontását, míg a jót senki se lesz bolond felbontani. Így nem is lesz majd más, csak jó házasság. Épp az ellenkezője történt. A felbonthatóság tudatában a felelősséget és fegyelmet már eleve félretolták. Létrejötték olyan eleve rossz házasságok, mik a felbonthatatlanság tudatában el sem indultak volna, és elcsúsztak olyanok, miket a fegyelem kifogástalanul rendben tartott volna. S a csuszamlás következő fázisai egyre gyorsulóbb ütemben és egyre nagyobb léptekkel jönnek. Az újraraházasodás után követelik a jogot az abortuszhoz, a homoszexualitáshoz, a kiskamaszok számára a társadalmisított önkielégítéshez, a házasságon kívül és előtt már szexuális életet élőknek az áldozáshoz, a biológiailag kielégetteknek a nemi aberrációkhoz. Ha a papság, *emberi* jogokat hangoztatva, a társadalmi fegyelmezetlenségnek erre a szállítószalagjára maga is rálépne, némi fázislemaradással ezeken a fokokon ugyanúgy végigmenne, osztozva egy elpogányosodó társadalom lezülésében. A kinyilatkoztatás az Isten iránti hűtlenséget mindig is a házasságtöréssel hozza párhuzamba (Iz 57,3; Jer 3,9; 9,2; Ez 16,20; 23,37; Mt 12,39; 16,4; Zsid 12,8; Jel 14,8; 17,5), és biztos is, hogy akár a házasság, akár a cölibátus fegyelme mélyen érinti az emberi lelket, mert maga a szexualitás az emberi teremtmény egyik fő jellegzetessége.

Ki hív a hivatásban?

De bármilyen kiemelkedő helyet is foglal el a társadalmi életben a szexuális tartás követelménye, a közösségi érdekeltségű fegyelemnek nem ez az egyetlen kényes pontja. Önmagán túl, a közösséget is leterheli az akár anyagi, akár szellemi, lelki érdekekre visszamenő *túlhajszo*tság, annak minden idegromboló fáradtságával, türelmetlen, antiszociális feszültségével, kapkodásaival. Ettől azonban csak az marad ment, aki átéli, hogy mindent Isten teremtett és teremt. Tőle indul ki minden. Ő a hivatás-küldetés forrása és meghatározója is. Minden hivatásban Ő az, aki hív. Ezért minden Tőle származó hívás kívánhat áldozatot, lehet kereszt, de mindig ésszerű, reális (persze nem földi, hanem természetfeletti módon reális), bírható, és kiteljesítő.

Ami nem ilyen, ami hajszo, kapkodó, formátlan, békétlen – az nem Tőle való. És ha a hivatás mikéntje csak az egyén készségében gyökeredzik, a véges emberi erő elvész a szükségletek és lehetőségek dzsungelében. Minden szükségletnek meg akarva felelni, híjával marad minden belső szervességnek. Minél lelkiismeretesebb, annál kevésbé mer válogatni, disszimilálni. Pedig ez minden élő szervezet sajátossága, csak önmagában nem találhatja meg hozzá az irányokat és szempontokat, mert azokat csak az önakarat feletti hivatás DNS-e tartalmazza!

Az ilyen egyensúlytalan erő aztán végül is önmagával fordul szembe. A lelkipásztori munka dandárja miatt nem ér rá imádkozni, míg csak kiüresedve képtelenné nem válik magára a lelkipásztori munkára. Mozgalmi vezetők belső csődje szól az ilyen vallomásokból: nem elmélkedtem, csak a csoportomnak elmélkedtem. Az *actio est superabundantia contemplationis* – a cselekvés a szemlélődés túlcsoordulása – tétele büntetlenül nem kerülhető meg! A hivatás, mint a teremtés része, szintén folyamatos. Vagy Ő hív a legkisebb mocnásban is, és akkor egészséges lesz. De ha csak magam küldöm, noszogatom, hajszolom magam valamiért?

Közösségi fegyelmezetlenségek

Kétségtelen, hogy a *közösség* ma divatos fogalom, és minél felkapottabb valami, annál inkább lehet vele vissza is élni. A közösségi szempont sokféleképp lehet az egyéni egocentrizmus álruhája. Gyakori eset, hogy papok homíliát, lelkigyakorlatot, világi ifjúsági vezetők csoportösszejövotelt, nem a résztvevők egészséges belső szükségletei szerint alakítanak, hanem megnyilatkozási fórumot keresnek *saját maguk* számára, extravagáns érdeklődésük vagy információik szellőztetésére, esetleg egy sajátos csoportideológia érvényesítésére. Enyhébb fokban, de gyakran ezzel rokon, ha valaki a rögzített liturgikus szöveget rendszeresen a maga spontán szavaival helyettesíti, talán azzal a szándékkal, hogy azt megemelje, felfrissítse.

Azonban lendülési képességünkől arra következtetni, hogy egyfolytában szárnyalunk is, vagy illúzió, vagy egocentrizmus. A ritkább, lendületes időközön kívül az egyéni kifejezések az illető *saját* rögződött szavai lesznek (és akkor szintén merevek), vagy újak ugyan, de laposak és fáradtak, nem jobbak, hanem rosszabbak a nyomtatott szövegnél – s akkor mire az egész? „...*ne szeressünk szóval és nyelvvel, hanem tettel és igazsággal*” (1Jn 3,18). A keresztény szülők egocentrizmusa pedig először azon fájong, hogy gyerekének nincs hozzávaló keresztény társasága. Ez a magány hátráltatja a fejlődését, s így az érvényesülését is. Amikor pedig lesz ilyen, és a gyerek meg is komolyodik tőle, akkor az a baj, hogy „klerikális körökben mozog”, ami ismét csak kárára lehet az érvényesülésének.

Súlyos közösségi fegyelmezetlenség pl., amikor komoly, a hit elmélyítését szolgáló eszmecserék érthető fáradtságát hajnalba vesző ivós, táncos házibulikkal vélik eloszlatni.

Mikor az evangéliumi erkölcsöt elvileg felcserélik az ún. szituációs etikával. Az erkölcsstan mindig is módot adott kivételes helyzetek kivételes (de akkor is felelős!) mérlegelésére (epikia). De hogy a problémák megoldásánál a helyzet, a tény bírjon döntő súllyal, és nem az elirányító, elvi tételek (45. és 46. oldalak), az erkölcsi anarchiába, majd teljes gátlástalanságba süllyeszt. Helyzetekre hivatkozva szinte mindent, akár a fizikai, szellemi, idegi megsemmisítő légereket is igazolják ennek a gondolkodásmódnak a hívei. A fejlődő erkölcsi felfogás feladatai közé tartozik az is, hogy az egyéni erkölcs közösségi szempontokkal teljesebben ki (Gaudium et Spes: zsinati dokumentum az Egyház és a mai világ viszonyáról, 30. pont). Ez azonban nem jelenti az egyéni erkölcsi köteleességek felváltását vagy háttérbe szorulását, hanem csak a társadalmi fejlődés nyomán bekövetkezett kiszélesedésüket. Ha nem így történnék, akkor a fejlődés nem újabb szempontokkal való gazdagodás, hanem a különböző nézőpontok közötti lázas, ide-oda kapkodás lenne.

Minden megoldható?

Tévedés vagy önámítás azt hinni, hogy az erkölcsi lemaradásokkal megterhelt emberi élet minden egyéni és közösségi problémája minden szempontot kielégítően mindig megoldható. Kellő előfeltételek után, az Isten színe előtt, *erkölcsileg minden rendezhető*, de az időbeliség szövevényébe beágyazott tények és bűnök következményei az Evangéliumra való hivatkozással a tényszerűségek szövedékéből nem feltétlenül iktathatók ki. Egy tragikus közlekedési szerencsétlenség következményei elviseléséhez épp úgy lehet Mennyei Atyánk irgalmas segítségét kérni, mint egy erkölcsi karambolban létrejött újrarahasodáshoz. De ennek alapján várni azt, hogy a levágott láb kinőjön, épp oly önámítás, mint hallatlanra venni az Evangéliumot (Mt 19,1-12; Róm 7,3). Aki bűnös helyzetében nyugtalan, azért az, mert még kapaszkodik az Atyja után. Minden önámításunkkal sem tudunk ennek helyébe mást adni, mint a nyárspolgár blazírt nemtörődömségét. És ez több? Mert a belső békesség csak az igazság talaján terem.

A só: élet és életképtelenség

Az élet: fajfenntartás

A biológia is csak azokat az egyedeket tekinti teljes értékűeknek, melyek az önfenntartáson túl, tehát az egyénen túl, *a fajfenntartással* annak közösségi vonalát is tovább tudják vinni. Minden szellemi irány, világnézet életképességére is nem egy-egy, akár zseniális képviselője a döntő, hanem hogy mennyire tudja az önmagát az újabb nemzedékekben megújítani és megörökíteni, ami más oldalról közelítve, ugyanazt jelenti. A kereszténység vitalitása sem egy-egy egyéniség állóképén mérhető le, hanem annak a hullámverésnek az erején, amit az újabb és újabb nemzedékekben kelt. Csak ennek lényegében spontánnak és nem mellékcélok által szervezve manipulálnak kell és szabad lennie. Ha akár egy házaspár, akár egy szerzetescsalád valamiképpen lemond önmaga folytatásáról, életének közösségi oldaláról mond le. Az ilyesmi rendszerint az egyéni oldal önző érdekei miatt történik, s valójában az egzisztencia egyik részének a meggyilkolását jelenti. Hullaméreg azonban a szellemiekben is van, s az lépésről lépésre mindig megmérgezi, s végül elpusztítja az élet egyéni oldalát is. Addig pedig jó példa a megszüntetve megőrizni tételére: a korábban talán vonzó élő, most egy múzeumi tárló penészes hullájává lesz. Ezért a felnőttek kereszténysége is típusosan a legjobban – azok szabadakaratóval is számolva – gyerekeiken, utódaikon, növendékeiken, a nevelésükön és neveltjeiken mérhető le.

A nevelés: hűség és alkalmazkodás

A sajátosan nevelési feladat nem tartalmi, hanem *eljárásbeli*. A tartalom nálunk is adva van az Evangéliumban. Ehhez kell hűnek lennem, tehát minden egocentrizmus stb. nélkül hozzá alkalmazkodnom, különben már nem az Evangéliumra nevelek. Másrészt számolnom kell azzal az *alannyal*, akihez ezt közvetítem, teremtményi, emberi korlátoltságával, még pozitívumainak is a történetiségével, tehát lassú alakulásával, fejlődésével. Ehhez alkalmazkodni, ha tetszik ehhez lenni hűnek, a magam korlátai félretételével. Kettős hűség – kettős alkalmazkodás! A nevelő így saját maga háttérbe szorul, s ennek van veszélye is. A nevelés személytelenné, élettelené és mechanikussá válhat. A legegészségesebben kétségtelenül személyisége hitelességével alakíthat mást bárki. Ez viszont nem jelenthet magamutogató kitérülést, hanem csak az objektív tartalmi és emberi tényezők odaadó hordozását. S ma, a mindent elborító egocentrizmusban ez ritka jelenség!

Az egocentrizmus típusos fajai a nevelésben

a) Van, aki számára a nevelés jellege (pl. hogy keresztény), valójában csak *fedőszín*, mert annak tartalmi mozzanatait a magáéival helyettesíti (56. és 62. oldalak).

b) A nevelésben való egocentrizmus egy másik, általános jellegű megnyilatkozása, mikor a nevelő neveltjeiből valamiféle *udvart* alakít ki maga körül. Élvezi a minél nagyobb számban és minél hosszabb ideig tartó nyüzsgésüket. Következésképpen nem nötteti és húzza, hanem kényezteti és kiszolgálja őket. A madár is hord esélyt repülni még nem tudó fiókáinak. De ha eljött az ideje, a lustát és ügyetlent akár ki is löki a fészekből, hogy az a saját szárnyára „álljon”, mert különben életképtelen lesz. Ilyen körben előfordul, hogy egy-egy nevelt, még idejében, szinte erőszakkal szakad el, s ez a nevelő egocentrizmusának

természetes visszaütése. Vagy pl. az övéi önzéséből házasodásában meggátolt gyerek élete, az övéivel együtt ürül ki.

c) Szülők, papok és nevelők egyik legmesszebbre kiható bűne ma, hogy *a rájuk bízottaktól nem mernek követelni*, nem mernek tőlük elvárni. Nem igényesek, nehogy elszakadjak. Krisztus hogyan csinálta? (Jn 6,66-67!) Gyakran persze az előfeltétele is hiányzik ennek az igényességnek, mert önmagukkal szemben sem eléggé igényesek!

d) A gyerek pogány istenítése jelentkezhethet abban a formában is, hogy a szülő gyereke érvényesülése érdekében tetézve hajlandó elkövetni mindazt a *megalkuvást*, amit fiatalon, a maga érdekében esze ágában sem volt! Ez már korán elkezdődik azzal, hogy a rengeteg tanulmányi előkészület és szórakozás miatt nem jut a fiatalnak ideje sem a világnézeti kiteljesedésre (olvasmányok, hittani képzés), sem az emberré kerekedésre (otthoni munkába való besegítés; tudatos beilleszkedés a családba, s nem nyers fészekhagyás), sem szociálissá válásra (külső szolgálatok), mert még az emberi kapcsolatokból is csak olyanokat ápolnak – de azokat aztán mindenképpen! –, melyek később *hasznosak* lehetnek. S aztán nemegyszer már a fiatal felnőtt egészsége, idegrendszere adja meg az árát a túrt vagy sürgetett ifjúkori hajtásnak, amivel végül is legfeljebb tényleg elér valami szokványos nyárspolgári álmot – egész embersége és istengyermeksége árán!

Majd döntse el maga...

A lelki-szellemi életerők elapadásának jele az is, ha valaki benső világa, legigazibb egyénisége, *önmaga továbbörökítésétől lép vissza*. „Nem akarom befolyásolni – mondják –, majd ha felnőtt, döntsön maga”. Nem vetem be a földet, nem erőszakolom meg, döntse el maga, mit akar teremni – hogy utaljak a magvető példázatára (Mt 13,3-9.18-23). De az élet folyamatos, nem tűr meg ürességet, a lelket is sokkal előbb felveri a tüske, a gyom, minthogy a döntésnek csak a fogalmához is eljuthatna! Valójában az ilyen *nevelőnek magának sincs elég hite*, belső bizonyossága, mert amit legalább olyan fontosnak tart, mint pl. a szobatisztaságot, azt legalább oly határozottsággal képviseli a kisebbel szemben, ami a példa esetében sem mindig mentes a nehézségektől. De nem mindenki teszi meg azt az Evangéliumért is, amit vonakodás nélkül megtesz a szobatisztaságért!

Majd én megtérítem!

Nem realisabb hozzáállás azonban az sem, ha *a hívő fiatal* ezzel a felkiáltással lép házasságra egy *másgondolkodásúval*. Józsefnek fogalma sincs az emberi egyéniség hallatlan bonyolultságáról, szédületes lehetőségeiről és alig felfogható kötöttségeiről. Ahogy irreális a kívül maradó, sterilen várakozó magatartás, az ilyen magabiztosság csődbe vihet azáltal, hogy az erőszak benyomását kelti a másikban, vagy azáltal, hogy a lelkes vállalkozó keseredik el lassan, mikor vállalkozásának reménytelensége elől már nem tud elzárkózni. A lezajlott megtérés után a visszatekintés csupa öröm, de előre biztosra venni? És a két nem pszichés különbségei miatt a lány ilyen jellegű közeledése a fiúhoz még kockázatosabb, mint a fordítottja.

Elbizonytalanodás

A világtörténelem egyik nagy elbizonytalanodási korszakát éljük. Egyébként gondos és felelősségteljes szülők sírva, kezüket tördelve – és félrehúzódva – szemlélik gyermekeik egész életvitelét, vagy egy-egy lépésüket, és nemcsak hogy szólni nem mernek, de jószerint nyugodt félreérthetlenséggel még élni sem a magukét, nehogy a gyereknek rossz érzése legyen! A gyerek szabadságát nem lehet csorbítani, – az övékéről szó sincs! Alkalmazkodni

kell – de csak nekik a gyerekekhez, annak senkihez, semmikor, kiteljesedése, emberi jogai stb. címén! „Azért a szülő is ember!” – És még jó, ha *a tehetetlenkedő szülők* nem a Gondviselést vádolják!

„...mint a pásztor nélküli juhok” (Mt 9,36)

a) Hívó, keresztény édesapa jön haza, munka után. Otthon „áll a balhé”, és ő idegesen és elhamarkodottan felpofozza a kamasz fiát, aki ugyan emberemlékezet óta forrása minden ilyesminek, de ezúttal kiderül, hogy most, kivételesen, mégsem. És akkor az apa „becsületesen”, demokratikusan stb. a gyerek elé áll, ezzel: visszaadhatod, ha akarod! A gyerek egyet lép hátra: no, azt mégsem! Neki kell jobban tudnia, hogy Valaki felelősségre vonja ugyan az édesapját, de az nem ő?! Felnőttjeink nevelőmunkájának jellegzetes gyökértelensége: bizonytalan az eszméi érvényében, ennek megfelelően nevelő munkájának tartalmában is, és módszereiben is.

b) Papok, akiknek a kezében van az Evangélium (és csak a jószándékúakról, a „szülőmunkásokról” van szó), nem merik azt tisztán képviselni, *hogy elég moderneknek számítsanak*, viszont felkapnak minden hebehurgya elméletet – ugyanezért. Ifjúságiakban, kiscsoportokban, sokszor csak hangulati ringatózások vagy hajnalba vesző elméleti viták folynak, de a kereszténység egyszerű, mindennapos megélését nem várják el egymástól. Lelki vezetés címén – ahol ilyesmiről egyáltalán szó van – hányszor nem *az evangéliumi életre* való józan és gyakorlati rávezetés történik, pedig nem az jut a Mennyei Országába, aki nagyon tudja mondani, hogy Uram, Uram, hanem aki a Mennyei Atya akaratát teljesíti (Mt 7,21-23). Ezzel szemben előfordul, hogy a gyónásból is csak szubjektív és öncélú önkítárulkozás lesz, ami nemegyszer a gyóntatót is magával ragadja, aki a felkészülést és felelősségvállalást is kívánó vezetés helyett csak „visszagyónik” a másiknak, a bizalom és demokratizmus jegyében a saját problémáit tárgyalja meg vele. Mindketten jól érzik magukat ebben az evangéliumi színezetű embermelegben, de ezen nem is jutnak túl. Vagy *amikor sodorniuk kellene a fiatalokat*, sokszor csak becsületes favágó munkát végeznek, nem fogva fel maguk körül a lelkek és a világ zürzavarát, nem érezve, hogy kezükben a lehetőség minden ízetlent megízésíteni, – mert őket sem sodorja az evangéliumi sürgetés.

Az előző hiba logikus következménye: görcsös, átfogó és ellentmondásos féltése a gyerekeknek mindentől, és mindennek az ellenkezőjétől is. Hogy igényességükkel elriasztják és elveszítik gyerekeiket. Ennek következtében az Istentől is elfordulhatnak. De ha fogni próbálják őket, akkor tönkreteszik a karrierjüket... „Aki szereti életét, elveszíti azt...” (Jn 12,25)

c) Mikor külsők szeme is rácsodálkozik a lényegében csak becsületes keresőkre (Bálint B. András: Rábízom magam Istenre, Forrás, 1979. október), akkor van olyan ifjúságink is, ahol ha a bemutatott sete-suta versek után megkérdezi valaki, hogy mit akarnak ezzel, a válasz: a világ ürességét bemutatni. Eszükbe sem jut, hogy ez lehet dolga a hitetleneknek, de nekik, ha nem *hitük erejét és bizonyosságát*, legalább lelkes istenkeresésüket kellene tanúsítaniuk – különben mit keresnek egy templomi ifjúságin? Míg az idő, pénz, öltözködés, szórakozás, munka stb. egyszerűbb, külső fegyelmét is elhanyagoljuk (59. oldal), addig érzékelnünk sem fogjuk a fegyelmezetlen szellemi szétesés jelenségét és következményeit.

Krisztus szeme ma valóban láthat *pásztor nélküli juhokat* (Mt 9,36), sokszor még ott is, ahol fizikai értelemben még vannak pásztorok, s a nyáj veszte mindig a pásztorok csődjével kezdődik (Mt 26,31; Zak 13,7; Ez 33,1-9; 34,1-10).

Krisztus-formálás

Pedig bármennyi nehézséggel és fájdalommal jár, az emberek, a lelkek, és a világ formálásában egyetlen célunk lehet: a *Krisztust formálni ki bennük* (Gal 4,19). Minden ötlet, elmélet csak eszköz lehet ehhez, és csak ehhez lehet eszköz. Az egyik katolikus iskolánkban 1980 tavaszán 400 Ft-tal jutalmazták az egyik diák pályázatát, melynek témája és címe: „A fizikusok, a matematikusok és az erkölcsstan”. Heisenberg, Wiesner, Weisskopf és Weizsäcker műveit használta a fiatal író, de valami keresztény erkölcsről, amihez ezeket hozzámérhetné, nincs tudomása: „...a tudósnak nem lehet személyes és korlátlan gondolatszabadsága erkölcsi felelősség nélkül – *de ehhez nincs útjelző tábla*”. Egy hitvallásos iskola növendékének a szemében „a tudós erkölcsi magatartásának alapját” nem a Mennyei Atya elvárásai teszik ki, hanem az „embertársához való pozitív viszonya”, vagyis valami ködös, humanista spekuláció, amibe azonban az alábbiak szerint, sok minden beleférhet. Mert amikor valaki arról beszél, hogy pl. egy Hitler alatt el lehet-e vállalni az atomkutatás erkölcsi kockázatait, akkor a nehézségei ilyenek: „Számomra nehéz megítélni, hogy az akkori helyzetben pl. az állás elvesztése egy intellektuel számára mennyiben jelentett elemi létfenntartási gondokat, különös tekintettel családfenntartó szerepére. *Ez ugyanis elég messzemenő felmentést adhat*”. Egy másik részlet: „...a tudomány érdekében nélkülözéseket vállaló kutató befutását semmi sem biztosítja. *Ez karrierjének elvesztését jelentheti*, vagyis egzisztenciálisan érinti. Ilyen kockázatot csak meggondoltan szabad vállalni.” Ezek már az egyéni érvényesülése érdekében mindenkit kiszolgáló nyárspolgár hangjai. S a fiatal nyilván visszatükrözi azt a társadalmi (vallásos?) felfogást, amiben felnőtt. Hogyan néznek ebben a közegben pl. Franz Jagerstätterre, a több gyerekes tiroli paraszt családapára, akit Hitler lefejeztetett, mert vallásos lelkiismeretére támaszkodva a hitleri erőszakban való részvételét megtagadta? Földünk zűrzavaros tájain ma is naponta esnek áldozatul hitük és kereszténységük következtében keresztények, papok és világi hívők – és még mennyien mások, akik sokkal kérdésesebb tételekhez való kemény hűségben éltek. És ekkor a mi fiataljainknak a karrier és a létfenntartási gondok már felmentést jelentenek! És a hitvallásos iskola ezt még megjutalmazza! Miféle kereszténységet adtak itt tovább? Történt itt Krisztus-formálás?

Ez identitás?

Lehet, hogy valaki úgy érzi, hogy túl nagy fontosságot tulajdonítok itt egy mégiscsak egyszerű középiskolai dolgozatnak. Tévedés. Az összes előző pontokhoz hasonló példák bő sorozatát lehetne mellékelni, de az egyes fák méricskélésével elveszítenők az erdő perspektíváját. Ezzel a példával csak arra akartam rámutatni, hogy ez az elcsúszott szellemiség a legfelszínesebb pontokig is átjárhatja az egész gondolkodásunkat és szemléletünket. Zavaros korunk más tényezői mellett, az Egyházzal is folyton mondják, hogy keresi az „identitását” (önmagával való korszerű azonosságát), de még ennél is fontosabb, hogy az „*autenticitásért*” (a hitelességéért) is harcolnia kell. S ehhez nem elég a hivatalos állásfoglalások tiszta, evangéliumi hűsége. Éppen az a szükséges, hogy a mi életünk, egyszerű keresztényeké, fiataloké és öregeké, parasztoké és értelmiségieké, a maga mindennapjaiban sugározza a megalkuvás nélküli, szennyezetlen evangéliumi hűséget.

Sótlan a föld...

S ha mindez nehezen elfogadhatónak látszik, legalább az olyan, a szemünk előtt lejátszódó tényeknek higgyünk, melyeket nem is mi regisztrálunk. Bálint B. András cikke (Világosság, 1980. június): A keresés jogán, Egy hivatás tanulságai. – Mármint egy

csődbement hivatásé, ahol a kilépett pap mondja: „...*az én hivatásom* előttem mindig egészen evidens volt, végül is *embercentrikus* volt”. Ez a probléma lényege. Itt van a bevallott, nyílt, és a be nem vallott vagy észre sem vett belső csődök gyökere. A kereszténység az első főparancs és belső természete szerint *teocentrikus* (Szeresd Uradat, Istenedet...) és *csak a második lépése* (a második hasonló ehhez: szeresd felebarátodat...) *fordul az első mintájára az ember felé* (Mt 22,36-39; MTörv 6,5; Lev 19,18). Aki az elsőt elhagyja, vagy nem tekinti azt *minden* mást megelőzőnek, lehet humanista szociálreformer, de attól még nem keresztény! Ne ámítsuk magunkat! S ezekért énekelhetjük is teljes joggal, hogy sótlan a föld, könnybe fúlnak dalai...

Só: sors és végzet

Megmaradni sónak!

Az előzőek mutatják, hogy a sónak csak egy pozitív lehetősége van: megmaradni sónak! De hogy elveszítse az ízet (Mt 5,13), arra számtalan lehetősége nyílik. Ezt még álérvekkel is elő lehet segíteni. Szívesen mondják például, hogy az ilyen határozott kontúrok nehezítik az ökumenét!

Ökumené

Az ökumenére teremtményi korlátoltságunk következményei miatt szükségünk van, de *az elsődleges* nem az ökumené, hanem *az igazság*. A valóság és annak minden része, ha anyagi, ha szellemi, egy és meghatározott. Ha távolból vagy sötétben nem ismerek fel határozottan és egyértelműen egy tárgyat, hogy pl. az asztal vagy szék, attól az nem kevésbé határozottan és egyértelműen megmarad annak, ami a valóságban. Megismerésünk és állásfoglalásaink akkor helyesek, ha mi is *mindent annak fogunk fel, ami* az ténylegesen a valóságban, és ennek megfelelően viszonyulunk hozzá. De minden jóhiszeműség mellett is, teremtményi korlátaink révén, lehet hogy ez nem teljesen sikerül, de *a lelkiismeretek jóhiszemű sokfélesége* (pluralizmusa) akkor még lehetővé teheti együttműködésünket, az ökumenét. De magán a valóságon ez mitsem változtat, és azon a természetes törekvésünkön sem, hogy ezt a valóságot a maga egyértelműségében, és egyre pontosabban közelítsük meg. A józan ész megsűfolása, ha valaki az ökumenikus gondolatot úgy forgatja ki, hogy adott keretek közt beszélve, tehát pl. keresztények, vagy istenhívők körén belül, *mindegy, hogy* mit gondolok, hogyan élek, *milyen vallású vagyok* stb. A Szentatya 1980 tavaszán nyilvánosan is megfogalmazta azt, amire természetes józan ésszel bárki rájöhet, hogy *az ökumené miatt az általa hirdetett igazságokról nem mond le az Egyház*. Ez más, mint az idővel változó formák kérdése.

Az ökumené és a pluralizmus csak akkor lehetnek elsődlegessé, válhatnak eszközből végcéllá, ha az Istentől eredő objektív, abszolút igazságok világát másodlagossá silányítjuk a magunk egocentrikus, emberi próbálkozásai mellett.

Pluralizmus

Nagyon világosan kell tehát látni, hogy a pluralizmus elsődleges területe *a történetileg különbözőképpen alakult, de belső értékükben lényegesen nem különböző szokások, magatartások* stb., ahol messzemenően tekintetbe kell vennünk egymást. Másodszor lehetséges a jóhiszemű lelkiismeretek pluralizmusa. Itt azonban már szívósan kell dolgoznunk azon, hogy a külső, belső valóság tényeivel egyenértékű meggyőződésre tegyünk szert. Ha ezt – akár különböző kezdetekből is indulva – elértük, akkor a Valóság – *Igazság – teljes*, – és esetleg szükségszerűen egyetlen – *kifejezésében kell egyesülnünk*. A megmaradó egzisztenciális pluralizmus tények, értékek vonatkozásában képtelenség. Végso kifutásában egy ilyen magatartás magát az életet is lehetetlenné tevő anarchiába fulladna – mint ezt olykor-olykor kicsiben, egy csoporton belül láthatjuk is.

A francia forradalom egy szakaszában a konvent megszavazta az Isten létét – de ettől az nem erősödött meg, mint ahogy a szavazás ellenkező eredménye sem változtatott volna semmit a tényén. A pillanatnyi hatóságukon már túlfekvő tények és értékek

vonatkozásában elvi pluralizmussal élni, és szükség esetén ebben szavazással dönteni akarni értelmetlenség.

Elit vagy tömeg?

Ezek a kitekintések az Egyház magatartásában valami belső ellentmondás látszatát kelthetik.

Egyetemes, az egész emberiséghez szóló küldetésre hivatkozunk, de a vázolt feltételekkel az átlagember nehezen boldogul. Ezért elhangzik a vád, hogy mindezzel csak az elit tud megbirkózni, ez a fogalom azonban sem az Evangélium mindenkihez szólásával, de még korunk demokratizmusával sem egyeztethető össze. És a konzumtársadalom kényelemszeretetével sem – tehetjük hozzá. De mindez csak annak a következménye, hogy a kereszténység maga is – nem mint elvi rendszer, hanem mint emberi valóság – analóg (50. oldal). A nyolc boldogságra való meghívás *egyetemessége* vitathatatlan. De vitathatatlan az is, hogy ennek valóságában mindegyikünk mindig úton van. A keresztény élet vándorút jellege abban is áll, hogy mindenki bűnös, pogány vagy legfeljebb humanista magatartásokkal kezd, és csak lassan jut el az evangéliumi élet viszonylagos teljességére. A látszólagos ellentmondást tehát az egyéni fejlődés ténye magyarázza, ha ez elég szeretetet, lelkesedést és áldozatkészséget hordoz magában. Emellett azonban magától értetődő, hogy az emberi valóságnak egy adott pillanatban való átfogó metszete – a fejlődés különböző fokain időző egyedek miatt – sohasem lesz zavaros, bűnös és fájdalmas részletek nélkül való. Krisztus tehát nem elitárius, abban az értelemben, ahogyan az Isten sem személyválogató (Mtörv 10,17; Róm 2,11). Azt mondja: „jőjjetek hozzám *mindnyájan*, kik elfáradtatok, és meg vagytok terhelve...” (Mt 11,28). Aki azonban követi is, abból a maga követeléseivel (Mt 5,48) fokozatosan „*választotta*” (= elit) formál, és ezt nem is titkolja (Jn 15,16).

Áttekintési nehézségek

S minél nagyobb egységekben gondolkodunk, annál inkább ez lesz a helyzet, mert annál több zavaros egyén vagy helyzet kerül lencsénk látóterébe. A magányos léleknek csak a maga kegyelmeivel és gyöngeségeivel kell számolnia. Ha az ember a gyerekei kedvéért adja el a Krisztust, az is árulás, de a rábizottak kegyelmei és gyöngéi rendkívül bonyolulttá tehetik egy még önmagában sem letisztult lélek helyzetét. Ha pedig a helyzet felméréséhez széles áttekintésre van szükség, ott már – szélsőséges esetektől eltekintve – az átlagember alig képes ítéletet alkotni, hogy miért hozták ezt vagy azt a rendelkezést, alakították ki ezt az álláspontot stb. Csak az oldja meg a helyzetét, ha van olyan fókusz, amire bizalommal támaszkodhat, és ő személyesen is képes támaszkodni. És ez nem az ember szellemi szabadságának korlátozása, hanem az információrobbanás, és pedig a manipulált információk robbanásának a korában, lehetőségeink józan felmérése.

De ameddig a kezem elér...

Egy mozzanat szolgálhat csak a megnyugvásunkra: a konkrét helyzethez szükséges segítséget – még ha a helyzet különleges is – mindig megkapjuk (Mt 10,19). Ameddig a kezem ténylegesen és természetesen elér, *addig a kegyelmeim is felkészítenek*, és valóságos feladataimmal ezek is valóságosan együtt nőnek. A stréberséggel, nyüzsgéssel, fegyelmetlenséggel persze nem. Találkoztam emberekkel, kik rémülten mondták, hogy nem bírnák ki, ha megvakulnának, ha rákot kapnának stb. S ez minden bizonnyal így is van akkor, mikor nincs se rákjuk, se tályogjuk. Mert *az ember a kegyelmet a tényleges szükségleteihez kapja*, nem előzetes, irreális, öncélú és önkínzó meséihez. Mert ha mi

értetlenkedünk is, azért az Úristen nem komolytalankodik. A világmegváltók pedig a ráknál és vakságnál is irreálisabb, de sokkal kínosabb játékot találnak maguknak.

Annyi talentummal kell szolgálni, amennyit ránk bíztak és visszavárnak tőlünk (Mt 25,14-30), és nem sandítani arrafelé, ahol esetleg többről folyik a számadás. Mert stréberkedni az Úristen felé sem lehet!

Só: ember és Isten

Gondolkodásunkban összefüggenek

Egymást befolyásoló fogalmak. Akárhogyan határozom meg az egyiket, azzal áttételesen a másikról is mondtam valamit. És amit jogosulatlanul adok az egyiknek, azt a másiktól veszem el.

A selejtünket a másik fázisnak!

Hányszor próbálja meg a műhely, a brigád a selejtjét is beleszterolni a továbbadandó anyagba, hogy az ne őket terhelje! Ha a fiatalok házasságában nehézségek adódnak, barátaik a szülőket szapulják, hogy nem tudták őket erre, vagy arra előkészíteni, ránevelni. Micsoda szülők! – hangzik, pedig talán a fiatalok is tehetnek valamiről. A másik oldal meg azt harsogja: micsoda gyerekek! – pedig talán a dolgok távolabbra nyúlnak vissza. A hallgatag Istennel kapcsolatban az ilyen magatartás még egyszerűbben megy. Micsoda szülők? – Micsoda Isten! Hát csak nem sikerült neki a nivótlan iskolát, családot, barátokat, környezetet, a gyengén fizetett és unalmas munkát, a rosszindulatú embereket kiszorítania az életemből! És a rosszat, betegséget, szegénységet, elnyomást, félelmet, bajt, bűnt, halált az életünkből! Itt is, oldalak tucatjain át mennyi zűrzavar, hát miért hagyja az Isten? Mért nem csinál már valamit? És egyáltalán: Isten az ilyen? Egy keresztény rabra förmedtek rá így egy lágerben: Hát ezért nincs Isten! Mert ha lenne, csak nem tűrné el, hogy te a mi kezünkben légy? Hogy az ateista istenfogalma ilyen, az nem csodálatos. De hány keresztény nézi ilyenképpen a világot, ha ilyen éles megfogalmazáshoz nincs is bátorsága?

Hová lettél büntudat?

Az egocentrizmus nem tűri a büntudat csíráit sem. A szemlélet magamból indul ki, a magam tényéből, nincs összehasonlítási alap, valamiféle lemaradás megállapítására. Ő teremtett, ilyenek teremtett, ha neki ez jó, mi a bűn benne? Érezem jól magam, rosszat csakis mások tehetnek nekem, ha gátolják ezt a jóérzésemet. Arra biztatnak bennünket, hogy a pozitív jóval kell törődni! És én a szabadságra vagyok hivatva! (Gal 5,13)

Az ember végső modellje

Igen, de az idézet még folytatódik: csak ne éljetez vissza a szabadsággal a test javára, hanem *szeregettel szolgáljatok egymásnak*. Ezek a fogalmak az egocentrizmus világában kizárják, Istenében kiegészítik egymást. XIV. Lajos, a francia Napkirály, az újkori Franciaország egyik kiformálója, vallásos ember volt, de *érzékeinek rabja*. Nyilvános bűnös viszonyban élve, hosszú éveken át nem áldozhatott, bár naponta részt vett a szentmisén. Nem lázadt, és nem tört össze. Az ilyesmi csak ugyanannak az egocentrizmusnak másarcú kitörései. Egyszerűen bűnösnek tudta magát, míg 42 éves korában le nem rendezte a dolgait. Napjainkban viszont az egyik komoly teológus a szabadságfogalommal, mint végső alappal próbálja az ember erkölcsiségét biztosítani. A másik aggódva kérdi, hogy az emancipációra felesküdt, és az apa-mivoltot mindinkább elutasító társadalom megérti-e még egyáltalán, és gazdagodik-e abból az ember-modellből, melyet az Isten atyai és Krisztus fiúi mivolta határoznak meg? Lehet, hogy nem. De akkor mit ért az egész Evangéliumból, és miért

kellene kereszténynek neveznünk azt, aki nemhogy a Hegyi Beszéd természetfelettségét nem fogja, de a legegyszerűbb imát sem tudja a Krisztusának utána dadogni, hogy Miatyánk, ki a mennyekben vagy... (Mt 6,9)

A szerzőről

Lénárd Ödön 1911-ben született Budapesten. A pesti piarista gimnázium növendéke volt, s aztán – az akkori egyházi lehetőségek szerint – 15 éves korában belépett a rendbe. A teológiát a rendi főiskolán végezte el, a tanári diplomát az akkor még Pázmány Péter egyetem bölcsészeti karán szerezte meg, Szekfű Gyula tanítványaként.

A szegedi piarista gimnáziumban tanított, míg a háború után az Actio Catholica újjászervezése kapcsán, kikérték oda országos kulturális titkárnak. Egyebek mellett így tartozott hozzá a Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége is, aminek révén az iskolaállamosítások idején besorolt a katolikus papok azon tömegébe, akik, amikor nem csíkos ruhában voltak, egyszerű munkásérettel szolgálták az Evangéliumot, „illegális” papi tevékenységük mellett.

Ennek egyik részét jelentette az 1955 óta élő, ma Kismaroson a Boldogasszony Háza nevet viselő ciszterci női monostort alkotó közösségnek a lelki vezetése, ami a két újabb letartóztatás és ítélet kiváltó oka volt. A rendszerváltás óta ugyanezt a munkát a ciszterci Generális Apátnak, Zakar Polykárpnak a megbízásából végzi tovább.

Tudományos és egyházi fórumok megbízásából részt vesz továbbá a közelmúlt katolikus vonatkozásainak tudományos feltárásában, s azok eredményei publikálásában.

A fénykép a könyv szövegével egykorú, az akkori körülmények és lehetőségek között készült.